

VĒSTURES AVOTI

DOI: <http://doi.org/10.22364/lviz.107.05>

VĀCBALTIETES LUĪZES MEIJERES ATMIŅAS PAR 1919. GADA NOTIKUMIEM LATVIJĀ

Atmiņu autore Adeline Jozefine Luīze Meijere¹ (dz. fon Elca, 23.09.1888. Rīga – 12.12.1968. Getingene, Vācija) piederēja Rīgas izglītoto vācbaltiešu aprindām, viņas tēvs Hugo Francs Jozefs fon Elcs² (17.04.1854. Aleksejevka, Jamburgas apriņķis – 21.06.1932. Ezermuiža pie Spāres muižas Kurzemē) bija Vidzemes bruņniecības atbalstītās Rīgas vācu privātģimnāzijas direktors Baltijas guberņu pastiprinātas rusifikācijas laikā no 1893. līdz 1910. gadam.

Luīze bija uzaugusi pārtikušā ģimenē, apprecējusies ar jauno zinātnieku, meteorologu Rūdolfu Hansu Vilhelmu Meijeru³ (11.08.1880. Rīga – 01.02.1966. Getingene, Vācija). Ģimenē jau auga divi bērni un Luīze bija trešā bērna gaidībās tieši 1919. gada visdrūmākajā laikā, kad Rīgā plosījās sarkanais terors un bads. Luīzes Meijeres tēvs 1900. gadā bija iegādājies nelielo Ezermuižu (*Seehof*) Kurzemē, kur ģimenei atpūsties vasarā. Lai būtu drošībā un paēduši, Luīze viena ar bērniem pēc trešā bērna piedzimšanas pārceļas uz Ezermuižu, bet arī tur mainās varas pārstāvji un valda jukas. Šīs atmiņas, ar laipnu Luīzes Meijeres pēcteču atļauju pārtulkotas, sniedz ieskatu Rīgas vācbaltiešu iedzīvotājas cilvēciskajos pārdzīvojumos, bet reizē sniedz arī personīgu šī mainīgā un sarežģītā vēstures posma tēlojumu, kur sajaucas 1. pasaules kara, 1917. gada revolūcijas un Latvijas Republikas dibināšanas laika notikumi.

Atmiņas⁴ saglabājuši Luīzes Meijeres mazbērni, tās dāvinātas mazmeitām iesvētību dienā. Tā kā atmiņas domātas ģimenei, tās skaudri un atklāti vēsta par tā laika notikumiem Rīgā un Kurzemē. Luīzes mazmeitas Gesīnes vīrs mācītājs Kajs Vehteršteins⁵ atmiņas mazliet saīsinājis, atmetot lielākus dabas un izjūtu

aprakstus, bet, pateicoties sarakstei, esmu saņēmusi arī pilnīgu atmiņu eksemplāru un ģimenes fotogrāfijas. Apjoma dēļ atmiņas iespējams publicēt tikai daļēji.

Tulkojusi *Indra Čekstere*

Visdziļākā pateicība par uzticēšanos un atbalstu: Kajam un Gesīnei Vehteršteiniem, Knudam Vehteršteinam, Arnoldam fon Hiršheidtam, Hansam Betheram, Hansam Verneram Karlhofam, Robertam fon Hiršheidtam, baronam Mihaelam fon Grothusam, Klausam Bossem. Tāpat tulkotāja izsaka sirsnīgu pateicību Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes prof. Ērikam Jēkabsonam un Dr. hist. Jānim Šiliņam par palīdzību zinātnisko komentāru sagatavošanā.

MĀCĪTĀJA KAJA VEHTERŠTEINA PRIEKŠVārds

Mana sieva Gesīne Vehteršteina⁶, dzimusi Torvarta, ir Luīzes Meijeres (dzimusi fon Elca 1888. gadā Rīgā, mirusi Getingenē 1968. gadā) mazmeita. Kad Rūdolfs Meijers un Luīze fon Elca 1908. gada 12. oktobrī Rīgā apprecējās, viņš bija Rīgas Politehniskā institūta meteoroloģijas docents. Viņa mācīja Elca ģimnāzijas sagatavošanas klasēs. Turpmākajos gados viņš ir mācījis dažādās skolās. 1913. gadā viņš iegūst maģistra grādu Varšavas Universitātē. 1910. gada 29. augustā Rīgā piedzimst Hildegarde⁷, 1912. gada 23. septembrī – Heinrihs⁸. 1919. gada sākumā, kad boļševiki ir ieņēmuši Rīgu, Luīze Meijere ir trešā bērna gaidībās, un viņa vēsta par šo gadu. Tēlojumi (pieraksts) ir apmēram no 1940. gada, tātad uzrakstīti pēc vācbaltiešu izceļošanas Poznaņā.

Tad 50. gadu beigās Getingenē viņa atmiņas diktējusi savam vīram, tolaik jau emeritētajam meteoroloģijas profesoram, uzrakstīšanai ar rakstāmmašīnu un veltījusi saviem mazbērniem. Es esmu šos tēlojumus saīsinājis, atmetot daudzus privātus tēlojumus, daudzus neapvaldītus dabas attēlojumus. Stāsti no Rīgas attēlo bailes un badu, pārvietošanās atļaujas sarūpēšanu grūtniecei un tad atkal dažādas kuriozitātes. Tēlojumi no Ezermuižas rāda

mainīgo rakstītājas attieksmi pret latviešiem, kas uz viņu paļaujas: vai viņa vēl ir muižniece, vai viņa ir (tikai) kaimiņiene?

Viņa rāda vācu augstākās kārtas nemainīgo tēlu, to, kā dzīvoja uz laukiem 1919. gadā, arī dažādu veidu zaldātus no ļoti personīga autores skatījuma, kā arī savu dziļo, nesatricināmo ticību.

Kajs Vehteršteins, pensionēts mācītājs

1919. GADA PRIEKŠPAVASARA DIENA

Svaigs vējš pūš pa manas dzimtās pilsētas Rīgas ielām, tas nav ledainais vējš, kas dzīvi sastindzina, tas ir pavasara vējš⁹, kas modina dzīvi un darbošanās spēku. Arī pie Daugavas tecējuma jūt pavasari. Spēcīgās ūdens masas ir salauzušas ledus segu. Straume ir brīva un lepna un spēcīga plūst preti Baltijas jūrai. Straume ir brīva, bet mēs, senās Hanzas pilsētas Rīgas iedzīvotāji, kuras augstie baznīcu torņi atspoguļojas ūdenī, mēs atrodamies vēl sarkano varas turētāju apspiestībā un pakļautībā. Bads, trūkums un nāve ir zīmes, zem kurām mēs dzīvojam, kopš vācu karaspēka daļas pēc reiha sabrukuma¹⁰ ir pametušas viņu iekarotās baltiešu zemes.

Pilsēta un zeme ir pārplūdusi ar Sarkanu armiju.¹¹ Visas cerības uz pievienošanu mātei – vācu zemei – ir garām. Simti no mums ir ieslodzīti aiz cietuma mūriem, simti ir nošauti uz ielu malām, Biķernieku mežā vai cietuma pagalmos,¹² simti ir aizrauti prom ar badu un atsavināšanām. Un tomēr, un tomēr – dzīvotgriba paliek uzvaroša. Neņem vērā nāvi un velnu! Pazūdi, nāve un velns! Jau dzied pirmie strazdi, uz notekām un koku galotnēm sēdot, dzīves rašanās un augšanas dziesmu. Arī mūsu sirdīs skan atbrīvošanas cerību dziesma uz mūsu jauniešu, Baltijas landesvēra¹³, atbrīvošanu. Čuksti klejo apkārt, vai nemanāt, ka boļševiki pastiprina savu spiedienu, tie jūt, ka viņu dienas ir skaitītas. Vai nedzirdat tālo lielgabalu dunoņu, brīvības priekšvēstnesi? Nu ielas un ceļi ir sausi un izejami, nu nāks mūsu zēni! Par landesvēra uzvaru neviens nešaubās. No cerības top uzticība: “Jo Tu mūs ved caur dziļākajām briesmām. Tu pacel roku un spēj pamodināt no nāves.”

BADS

Līdz ar sarkanajiem varas turētajiem Rīgā ir ievācies grūti iztēlojams bads. Nav iespējams iedomāties, cik ātri ir iztukšojušies visi pārtikas veikali.¹⁴ Uz putekļu klātajiem plauktiem redzami tikai nelieli stikla trauki ar piparu graudiem vai lozberlapām¹⁵. Tikai mazie bērni vēl saņem pienu. Mūsu lielās, skaistās tirgus halles ir pamestas. Vari būt pateicīgs, ja dabū mazu trauciņu ar 2 cm gariem stagariņiem¹⁶. Kur palikuši zeltainie žāvēto reņģu, zušu un sviesta kalni? Kur sviesta un siera grēdas, kur šķiņķi un teļa cepeši? Pirmajās nedēļās vēl bija pagrabā kartupeļi un krājumi pieliekamajos kambaros, bet cik neaptverami ātri tas viss pazūd, ja nekas nepienāk klāt. Arī maize kļūst arvien retāka. Toties tiek atvērtas zupas virtuves, ak, šīs plānās zupas, bet tā tomēr ir kāda palīdzība. Parādās zirgu gaļa. No sākuma visiem ir pretīgums pret šo gaļu, vēlāk divreiz nedēļā stāv garas rindas pie šī veikala. Sākumā bija gaiša, bieza gaļa, ja nebūtu saldenā pēcgarša, to varētu noturēt par teļa gaļu. Vēlāk mēs bijām apmierināti ar sīksto, zilgansarkano veco kleperu gaļu. Mēs to iesālījām un cepām kā gardu kumosu plānās šķēlītēs ar sāli. Cilvēki kļuva ļoti radoši. Svētīta tā māja, kuras īpašumā, kā mums, ir laba gaļas maļamā mašīna. Tā sasmalcina mums kaņepju sēklas un auzas, kartupeļu mizas un stagarus. Auzu zupas ir patiešām barojošas.

Rūdi¹⁷ māca vairākās skolās, tāpēc ka tur ap pulksten 12 saņem šķīvi auzu zupas. Viņš ļoti steidzas nokļūt no vienas skolas uz otru, lai pagūtu notvert vēl otru šķīvi. 1. maijā viņš nāk uz mājām starojošs ar gaļas zupas kannu un īstu baltmaizi¹⁸ – vēl ir prieki! Minna, manu vecāku agrākā istabmeita, katru sestdienu nes man maisu ar kartupeļu mizām, kuras viņa ir savākusi pa nedēļu. Viņa ir virēja zupas virtuvē. Pēc daudzām mazgāšanām no šīm mizām tiks ceptas pankūkas, kas garšo riebīgi. Pavasarī Rūdi un Heincs¹⁹ smagi saslimst. Mēs nezinājām, ka kartupeļu asni ir indīgi. Bads kļūst arvien nepanesamāks. Kad es Rīgas vecmammai kādu dienu aiznesu maisiņu ar kartupeļu mizām un vienu glāzi bērnu piena, viņai acīs ir asaras. Viņa saka: “Lai Dievs tevi svētī.” Es to nekad neaizmirsīšu. Vecajiem cilvēkiem klājās visgrūtāk.

Kādu dienu zupā ir milzīgas, cietas un sīkstas gaļas bumbas. Mēs neticam savām acīm. Katru dienu mēs saņemam tikai šīs kotletes – katru dienu tās ož vēl mazliet sliktāk. Bērni ir izmisuši. Tās patiešām un ticami ir ziloņa kotletes. Zoodārza zilonim vajadzēja tam noticēt. Kādu svētdienu mēs ar Rūdī slēpojam tuvējā “Ķeizarmežā”²⁰. Cik brīnišķīgi ir slidēt cauri bagātajam mežam pa mirdzošo sniegu. Pie kādas vecas priedes mēs taisām pusdienas pārtraukumu. Mēs ēdam dažus aukstus kartupeļus ar sāli – tas ir augstākais baudījums. Slēpju sliedes zilgani mirdz baltajā sniegā.

Mēs kļūstam pavisam pārgalvīgi. Rūdī ienāk prātā apmeklēt zoodārza vadītāju, kas te kādā villā dzīvo. Štolla papiņš²¹, kā viņš visur tiek saukts. Viņš nāk, roku sniegdams, starodams mums pretī: “Tikai iekšā, tikai iekšā, lauvas cepetis stāv uz galda!” Tas ir kā pasakā, un patiesi tas ir lauvas cepetis no zoodārza līdzās karsti kūpošai skābu kāpostu bļodai. Zupas virtuve ar sašutumu bija noraidījusi jaunā lauvas gaļu. Tas garšo kā tītara cepetis. Tā ir priecīga maltīte – sirsnīgi pasniegta un pateicīgi pieņemta.

Sarkanā laika pēdējās nedēļās mēs dzīvojam gandrīz tikai no pārdošanas. Slepēnās iebrauktuvēs un slepenos dzīvokļos par saglabāto naudu tumsas aizsegā par neiedomājami augstām cenām pērk auzas, rudzu miltus, jā, šur un tur pat gabaliņu speķa. Tā Rūdī ar milzīgu enerģiju savāc dārgumus, ar kuriem es vēlāk klīnikā tikšu paēdināta. Lauvas cepeša gan nebija vairs nekad.

PĀRVIETOŠANĀS ATĻAUJA

Aprīļa sākums. Brīžiem gaisā pavasara nojausmas, brīžiem sniegputenis. Vēl nav sīti atbrīvošanas stunda. Vēl mums dienu pēc dienas jācinās par visnepieciešamāko dzīvei un pārtiku.

Vēl mums vajag nakti pēc nakts gulēt nomodā – sāpēs un rūpēs – un klausīties sarkanarmiešu dimdošajos soļos. Vai tie ir ceļā māju pārmeklēšanai? Vai tie paliks, stāvot pie mūsu durvīm? Nē, tie dodas tālāk, šoreiz tie vēl iet tālāk. Lielākoties šādas naksnīgas māju pārmeklēšanas beidzas ar apcietināšanu. Prom, prom bez žēlastības, prom no mājām un bērniem. “Cietumā jūs, revolūcijas pretiniekus, jūs, nolādētos vāciešus!”

Atkal soļu dimdoņa tumšās nakts lielajā klusumā – skan daudzi soļi. Šoreiz troksnis nāk no Aleksandra ielas²² puses, no ielas, kas ved ārā no pilsētas. Tas ir ceļš no dzīves nāvē: meža malā tiek uzsākta nošaušana, pēc tam, kad nolemtie ir izrakuši sev kapu. “Dievs Kungs, dod nelaimīgajiem spēku – mierini, mierini viņu dvēseles!”

Viņi dodas nāvē. Mēs gaidām jaunu dzīvību. Jau nākamajās dienās vai naktīs mūsu trešais bērns var meklēt ceļu uz savu zemes dzīvi. Dzīve rit tālāk. Maiguma un laimes vilnis pārplūdina manu sirdi. Nu es vairs nedrīkstu atbīdīt tālāk uz priekšu smago gājienu, man vajag sagādāt pārvietošanās atļauju, lai izietu uz ielas naktī.²³ Tikai ar pūlēm es pierunāju Rūdī nenākt man līdzī. Ikviens gājienš uz boļševistisko komisariātu katram kungam varēja nozīmēt apdraudējumu. Mūsu mīlā, jaunā mājas palīdzē Herta Krēgere²⁴ mani pavadīs. Kad mēs no rīta izejam pa mājas durvīm, mums sejas pātāgo lietus. Vienu mirkli es šaubos un paskatos mākoņos. Garais un slaidais gotiskās Ģertrūdes baznīcas tornis, kam līdzās mēs dzīvojam, ir pazudis miglā un pelēkumā. Skats augšup uz mūsu logiem. Rūdī stāv tur pie loga un uzmundrinoši man pamāj. Mēs ejam. Komisariāts ir šaura, pustumša telpa. Aiz gara galda vāļājas bezdarbībā pļāpājoši boļševistiskie ierēdņi. Viņu skatieni, kas man sadzen asinis vaigos, pārslīd vērtējoši un nicīgi manam augumam. Es saņemu visu savu drosmi un izsaku savu pieprasījumu. Pretīga ņirgšana ir atbilde: “Pārvietošanās atļauja aizliegta! Kas man par daļu, ka jums būs bērns, vai es esmu pie tā vainīgs?” Dārdoši smiekli. Dīvaini, neviens nekaunīgais vārds neskar manu sirdi, tie aizslīd man garām tukšumā. Es lūdzu vēl vienu reizi. “Ejiet pie velna! Aizliegums ir aizliegums – jūs varat bērnu dabūt ārā dienā.” Atkal smiešanās. Te mans skatiens krīt uz kādu vēl jaunu ierēdņi telpas otrā galā. Sarkanbrūna seja ar spēcīgiem vaigu kauliem, savēlušies, gaiši mati. Viņš izskatās gandrīz kā latviešu zemnieks, kas atgriežas no tūruma. Viņa skats ir pievērstis pārlietu biežam, mirdzošam lauļību gredzenam uz viņa rokas. Iekšējas sajūtas vadīta, es ātri dodos pie viņa. Nepaskatoties viņš uzkrīcēlē pāris vārdu uz papīra gabala. Zīmogs virsū, viņš pabīda man cedeli klāt. Vienu se-

kundi mūsu skatieni sastopas, tad viņš atmetas krēslā atpakaļ un izplūst mežonīgos smieklos. Es saprotu, viņa biedriem jādomā, ka viņš mani ir izjokojis. Uz ielas mani pārņem drebuļi. Vienu

1. att. Luīzes Meijeres vecāki Anna Vera Augustina un Hugo Francs Jozefs fon Elci. Precējušies Rīgā 23.06.1881. No Vehteršteinu ģimenes arhīva

acumirkli man jāatbalstās uz Hertas rokas. Lietus ir mitējies, gaiss ir mierinoši maīgs. Saulesstars liek sudrabaini iemirdzēties mazaīgai lietus pelķei mūsu priekšā. Tikai tad, kad mēs no komisariāta esam attālinājušās krietnu gabalu, es izlasu zīmi. Jā, tā ir pārvietošanās atļauja. Es par to nešaubījos ne mirkli. Ar vieglām sirdīm mēs steidzamies uz mājām. Te – tieši tad, kad mēs gribam šķērsot Elizabetes ielu, tuvojas ieslodzīto gājiens. Viņi iet pa ielas vidu,

cieši sarkanarmiešu, kam plecā ieroči, ielenkti. Visi vācu kungi, tas redzams ar pirmo skatienu. Bāli, savaldīgi vīrieši, kam liegts katrs draudzīgs skats un vārds, katra palīdzīga roka. Sasniedzami tikai lūgšanai: “Kungs, apžēlojies!”

BENITA²⁵, SVĒTĪBU NESOŠAIS BĒRNS

Kādu vakaru Hildleina²⁶ un Heincī no metas uz celišiem uz mūsu guļamistabas loga palodzes un priecājas par krāsaino saulrieta izrādi. “Heincī,” sauc Hildī²⁷, “uzmani labi un skaiti zilos un rozā mākonīšus! Ja ir vairāk zilo, būs brālītis, ja vairāk rozā – tad ir māsiņa. Es labāk gribētu māsiņu,” viņa ātri piebilst. Tā bija māsiņa. Naktī piesakās viņas nākšana, bet tik kautrīgi, ka mēs varējām gaidīt, līdz beidzās nakts pārvietošanās aizliegums. Jau ar cepurēm galvā un mēteļos, ar koferīti rokās mēs pieejam pie baltajām bērnu gultiņām un pamodinām viņus. Hildī ir augšā vienā rāvienā: “Kas ir?” Viņas acis kļūst pavisam tumšas un dziļi mirdzošas no uztraukuma: “Vai nāk māsiņa?” Es pamāju. Te viņa saliek abas rokas man ap kaklu: “Es tā priecājos, es tā priecājos!” Līdzās mūsu mazā Heinca laimīgā smiešanās. Māsiņa nesteidzas. Klīnikā ļoti norūpējusies un mīļuma pilna mani apmeklē Rīgas vecmamma.²⁸ Viņa ir ģērbusies pilnīgās sērās. Pirms dažām nedēļām boļševiki viņas vecāko dēlu, Rūdī vienīgo brāli Uno²⁹, ar citiem ieslodzītajiem kādā naktī dzinuši tālo ceļu no Jelgavas uz Rīgu un daudzus no kungiem vēlāk cietuma pagalmā nošāvuši. Nabaga, nabaga mamma. Rūpes un raizes par viņa jauno sievu Alisi³⁰ nospiež mūs visus. Viņa Jelgavā ir viena ar diviem maziem bērniem – mums visiem nesasniedzama. Nē, māsiņa nesteidzas. Ap pulksten vieniem Hildī un Hertī Hiršheidta atnes man plānu zupu no tautas virtuves un – ļoti lepnas par gardumu – dažas pankūkas, izceptas no rudzu miltiem. Klīnika vairs neuzņemas pacientu paēdināšanu. Hildī ir ļoti ieinteresēta par lielajām pudelēm ar krāsainiem šķidrumiem un stikla skapi ar mirdzošajām knaiblēm un instrumentiem, kurus es pavisam nelabprāt uzlūkoju. Cerību pilns atkal ierodas Rūdī un aiziet vīlies un norūpējies. Pienāk vakars, ir nakts. Ārsts un māsa ir pārguruši. Mani spēki izšķīrošajā brīdī trīsreiz atsaka. Pa pusei sapnī es dzirdu

Dr. Keilmanu sakām: “Viena glāze šampanieša, viena tase stipras pupiņu kafijas, un bērns būtu te.” Es esmu tik pārgurusi, ka, tiklīdz sāpes pierimst, iemiegu un tieku atkal uzrauta augšā ar jaunām sāpēm. Pirmā rīta krēsla. Kas tur stāv pie manas gultas, ap galvu staru aplis no rīta gaismas? Mana māte? Bet viņa taču ir tālu prom, Vācijā, mūs šķir vesela pasaule, pilna ar karu. Tomēr – tā ir mana mīļā māte. Viņas no asarām mitrās acis pievērstas man bezgalīgā mīlestībā. Cik zilas ir viņas acis. Viņas lūpas dreb, bet mute smaida. Viņa noliecas pie manis un saka manu seno bērnu dienu mierināšanas teicienu: “Tev jau iet labāk, tev iet jau daudz labāk, manu Luthen³¹.” Es pamostos brīnišķīgi stiprināta. Pēc dažām minūtēm atskan mana bērna pirmais kļiedziens. “Trausla, maza meitenīte” – mūsu svētības bērns ir piedzimis. Kad mazais mīļumiņš tiek man parādīts, es saucu pavisam pārbijusies: “Bērnam ir divi deguni!” Nakts sasprindzinājums izzūd gaišos smieklos. Medmāsa piespiež mazulīti pie sirds: “Nāc, mēs iesim tagad savā siltajā groziņā, mūsu māmiņa mūs apvaino. Nabaga galviņa ir tikai ļoti saspiesta ilgajās dzemdībās – rīt meitiņai droši būs tikai viens vienīgs mazs deguntiņš.”

ĪPAŠI JAUKS BĒRNIŅŠ

Tas ir Rīgas vecmammās izteiciens, un tā domāju arī es, kad man mazā tiek atnesta uz pirmo maltīti. Es esmu vēl ļoti piekususi, vēl vienmēr izsalkusi un pēcdzemdību sāpju mocīta. Neviens nedomā, ka man būs pietiekoši daudz piena pēc ilgajiem bada mēnešiem un daudzajām izbailēm, un uztraukumiem no dienas uz dienu. Bet priekš svētības bērniņa notiek brīnums kā ar lilijām uz lauka. Tās nesēj un tās neievāc ražu, bet viņu Debesu Tēvs tomēr tās paēdina. Mātišķie avoti strūkloja tik bagātīgi kā nevienam citam no maniem bērniem. Tas bija brīnišķīgs laiks, 14 dienas klīnikā. Es biju tik tālu atbīdīta no cietās īstenības. Saule, mēness un zvaigznes netraucēti spīd iekšā pa logu. Klīnika atrodas augstas mājas pēdējā stāvā. Ielu troksnis, sarkanarmiešu naksnīgie soļi nesniedz te augšā pie manis. Rūdī un bērni stundām ilgi ir pie manis. Neviens nerunā par karu, apcietināšanām, nošaušanām. Katru dienu es saņemu caur Annhenu

fon Hiršheidtu puslitru pilnpiena. Viņa rosās un iet katru dienu, pārgērbusies par dienestmeitu, tālo ceļu pār dzelzceļa tiltu, garām posteņiem, kuri nevienu, kas nes pārtikas līdzekļus, nedrīkst laist cauri. Annhena smaida, un viņi nolaiž ieročus. Šajās dienās un nedēļās notiek daudzi brīnumi. Pienu, ko Annhena pērk no zemniekiem, viņa pārdod slimajiem un vārgajiem ģimenē. Tas ir kluss varoņdarbs.

BĒRNU TRAĢĒDIJA

Lieldienas stāv pie durvīm, es vēl esmu klīnikā. Lieldienu sestdienā Rūdī atslēdz savas darbistabas durvis. Viņš grib slepeni atnest savu dārgumu, tūtu ar žāvētiem augļiem, ko viņš ieguvis pirms ilga laika, lai Lieldienu svētdienā iepriecinātu savus bērnus. Tūta ir tukša. Viņš sēž ar tukšo tūtu rokā pie sava rakstāmgalda un gudro. Viņš pats nav atļāvies paņemt pat vienu vienīgu gabaliņu. Kas ir našķojies ar augļiem – bērni? “Hildī, Heinc!” Skats no tukšās tūtas uz bērniem: “Vai jūs varbūt paņēmt žāvētos augļus?” Divi klusām izčukstēti: “Jā.” Rūdī neļauj tam pārplūst no sirds. Viņš zina, cik bieži bērni pieceļas no galda izsalkuši, izsalkuši iet gultās. “Kad jūs paņēmt augļus?”

“Katru dienu vienu gabaliņu,” čukst Hildī. “Pēkšņi tūta bija tukša,” izdveš Heincs. Rūdī pārvelk roku pār pieri: “Es gribēju tos jums dāvināt Lieldienās, tagad man nav nekā priekš jums.” Maigi viņš pastumj bērnus laukā pa durvīm: “Ejiet, man ir jāstrādā.” Bet tad viņš vēl paver durvis spraugu: “Mamī mēs neko nestāstīsim, mēs negribam viņu apbēdināt.”

KRISTUS IR AUGŠĀMCĒLIES

Lieldienu svētdiena. Viss ir citādāk nekā parasti. Nekādas Lieldienu lūgšanas uz zilās sofas³², nekādu Lieldienu puķu visās vāzēs. Nav pašu krāsoto, raibo Lieldienu olu, nav nevienas Lieldienu kūkas ar balto cukura pārlējumu, rotātu ar sarkanām, zilām un dzeltenām cukura oliņām. Nevienās vācu mājās nav kā citās reizēs, arī baznīcā nav. Lielākā daļa mācītāju ir ieslodzīti vai noslepkavoti, bet, neskatoties uz to, Lieldienu vēsts: “Kristus ir augšāmcēlies” sirdīs staro īpaši gaiši. Mana istaba klīnikā ir saules

2. att. Rīgas privātģimnāzijas direktora fon Elca ģimene. Pirmajā rindā no kreisās bērni: Luīze, Robins un Anna fon Elci. Aizmugurē Anna un Hugo fon Elci. No Vehteršteinu ģimenes arhīva

pārpludināta. Saulē mirdz pašu uzzielinātās sarkanās pīrmulas zaļajā puķu kastē manas gultas kājgalī un pūpolu aitiņas, ko Rūdī man ir uzdāvinājis, jo arī puķes nav nopērkamas. Medmāsa pēc mana lūguma ir atnesusi man mūsu svētības bērniņu. Benithena rozīga cieši guļ manās rokās. Heincs un Hildī savas spoži nospodrinātās kurpes ir novilkuši un glīti tīrīgi ir nolikuši rindā. Tad viņi maigi, maigi ir ierāpušies manā gultā, guļ, omulīgi ieritinājušies pa labi un pa kreisi no manis, un spēlējas ar krāsainajām, koši lakotajām Lieldienu olām un zaķiem, ko labā Klāras tante³³ ir viņiem uzdāvinājusi. Rūdī atvieglots klusi sēž blakus manai gultai. Pavisam klusi es teicu mūsu Lieldienu dziesmu: “*Wandle, leuchtende und schöne Ostersonne deinen Lauf, denn dein Herr und mein Versöhner, stieg aus seinem Grabe auf. Als das Haupt er sterbend neigte, bargst du dich in nächtchen Flor, doch nun kom hervor und leuchte, denn auch er trat langst hervor. – Erde breite*

dich in Frieden unter deinem Himmel aus...” (“Pagriezies, spilgtā un skaistā Lieldienu saule, savā gaitā, jo tavs Kungs un mans mierinātājs iznācis no sava kapa. Kad galva bija mirstot noliekta, tu arī slēpies naksnīgajā dusā, bet tagad nāc ārā un spīdi, jo viņš arī ilgi jau ir piecēlies. – Zeme, pleties mierā zem savām debesīm ...)”)

Kluss troksnis liek mums pacelt acis. Mēs neesam sadzirdējuši doktoru Keilmanu³⁴, viņš stāv durvīs. Es dodu bērniem mājienu, lai rāpjas lejā no gultas, bet doktors Keilmans sauc: “Ļaujiet bērniem mierīgi spēlēties tālāk, nekur nav Lieldienu – tikai šeit, jūsu istabā, ir!”

PIRMĀ MAIZE

Kad mūsu “rožpumpuriņš”, kā brālis un māsa sauc Benithenu dēļ viņas apaļajiem, rozīgajiem vaidziņiem, ir 14 dienas vecs, visa ģimene ierodas, lai vestu mani mājup. Rūdī ar laimīgu seju no savas aktu somas izvelk mazu rupjmaizi, nogriež katram mazu šķēlīti. Mēs svētku noskaņā sēžam ap mazo apaļo galdu un košļājam, kā teiktu Leberehts Hīnhens³⁵. Tā bija pirmā maizes šķēlīte, ko es ēdu pēc Benithenas piedzimšanas – neviena torte nevarētu garšot lieliskāk. Nākamās nedēļas aizrit tā lielā prieka zīmē, kas pie mums ir ievācies ar svētības bērniņu. Bērni vienmēr noskatās, kad es māsiņu pārtinu, un apbrīno katru viņas kustību. Visjaukākās ir viņas slaidās rozā pēdiņas. Rodas daudzas mīļumdziesmas: “pārtišanas dziesma, kaķīša dziesma, smaidu dziesma”. Viegglāk panesamas rūpes un bads, kad tāds sargeņģelītis ir mājās.

DIEVS BIJA CITĀDI GRIBĒJIS

Pēkšņi visas bēdas ir atkal te. Tās stāv kā draudoša, melna ēna cieši, cieši pie mūsu durvīm. Sarkanarmieši atņem Rūdī pasi. Tiek teikts, ka viņš saņemšot jaunu. Bet mēs zinām, ka tas ir pirmais solis uz cietumu vai arī pavisam nāvē. Nu dienas ir pilnas ar pastāvīgām bailēm un naktis pilnas ar nemieru. Atkal mēs naktī klausāmies sarkanarmiešu dimdošos soļus – vai tie apstāsies pie mūsu durvīm? Nē, tie iet tālāk, šoreiz tie vēl iet tālāk... Vairākas nedēļas vēlāk Rūdī brālēns Ernī Ports³⁶ pie boļševistiskā komisariāta sakopšanas atrada aktu vākus ar Rūdī pasi un sarakstu, kur

blakus Rūdī vārdam bija atzīme: “Sodīt ar augstāko soda mēru.” Nāves spriedums. Dievs bija gribējis citādi.

1919. GADA 22. MAIJS. ATBRĪVOŠANA

“*O Tag, der Tod und Leben bracht, voll Hassen und voll Lieben, Du bist mit heißer Feuerschrift in unser Herz geschrieben.*” (“Ak, diena, kas nāvi un dzīvību nes, pilna naida un pilna mīlestības, tu esi mūsu sirdīs ierakstīta ar karstu uguns rakstu”.)

Ir jau maijs. Vēl plīvo sarkanie karogi pār veco Rīgu. Vēl vienmēr valda sarkanais terors. Dienas nāk, un dienas iet. Briesmās un nāves agonijā sirds dziļumos aug ticība, kas kalnus pārceļ. No landesvēra zēniem un jauniņajiem, pastāvīgi sajūtot ienaidnieku un arvien pieaugošajās rūpēs par visiem tuviniekiem, jaunie vīrieši nobriest lielajam atbrīvošanas uzdevumam. Vēlreiz gars uzvarēs masas. Jau švirkst olis no Dāvida lingas, ir dots spēks pār tumsas spēkiem. Asaras ir saskaitītas, un laiks ir piepildījies, diena, kas nes nāvi un dzīvību, ir klāt – 1919. gada 22. maijs.³⁷

Pirmajā rītausmas blāzmā parādās priežu galotnes Kalnciema mežos 40 km pirms Rīgas. Trieciengrupa³⁸ – kolonna pēc kolonnas steidzīgā gājienā maršē Rīgas virzienā. Visi ceļi pilni ar uz priekšu šturmējošiem jauniem vīriešiem zirgos un kājām. Sastapšanās ar ienaidnieka grupām – daudzas īsas, asas, uzvarošas cīnīšanās. Tālāk. Katrs vīrs, katra minūte ir no svara. Katra apstāšanās var būt liktenīga. Tikai tad, ja boļševiki pilnīgi tiks pārsteigti, var izdoties garā Lībekas tilta³⁹ pāriešana un aizsargāšana, apcietināto atbrīvošana, pilsētas atbrīvošana.

Maigi zilās plešas debesis pār pilsētas jumtiem, ielām un dārziem. Gaišā maija saule ļauj zem mūsu logiem zeltainā zaļumā mirdzēt jaunajām liepu lapām. Vēl mūsu sirdīs nav nekādas nojausmas par lielo notikumu. Katrs dodas savos darbos. Rūdī jau sen ir augstskolā⁴⁰. Agrāk nekā parasti, vēl pirms pulksten 11, saules spīdēšanas vilināta, es eju ar Hildī un Heincu uz labo zupas virtuvi, kas nesen ir atvērta augstskolas mācību spēku piederīgajiem paviljonā pie kanāla, Strēlnieku dārza⁴¹ malā. Strēlnieku dārzs ar saviem plašajiem zāliena laukumiem, skaistajām koku grupām, rotaļu un tenisa laukumiem jau paaudzēm ilgi ir paturēts vācu iedzīvotājiem. Tagad, maijā, dārzs ir kā ziedu jūra. Smaržo

pēc zāles un ziediem. Citrondzeltenie un brūnraibie tauriņi plivnās pār zālāju. Hildī un Heincs lēkā un spēlējas līdz dvēseles dziļumiem apmierināti šajā pavasara pasaulē. Arī mana sirds kļūst viegla. Kad es ar piepildītu zupas kannu iznāku no paviljona stiklotās verandas, mana blondīte skrien man pretī smiedamās: “Skaties, mammī, skaistas apaļas eņģeļu galviņas skatās no zilajām debesīm – skat tik, skat!” Mākonīši izirst, parādās jauni, vienmēr atkal jauni. Es nevaru izprast to nozīmi un rašanos. Bērniem ir līdzī krāsaini trauciņi un karotītes, viņi priecājas, ka var no tiem ēst dārzā. “Vai mēs nepaliksim taču verandā?” – “Ak, nē, nē.” Mēs ejam. Te stāv ilgotais sols sānceliņā, zem ziedošiem krūmiem pa pusei apslēpts; taču eņģeļu galviņas ir sākušas mani darīt nemierīgu, gaisā ir arī dīvaina knakšķēšana. Tiem vajag būt šāvieniem, kas augstu pār mums rodas zilgmē. Tie ir domāti lidmašīnām, kas riņķo virs Rīgas, – vai tie būtu vācu lidotāji? Vai mums varbūt vajadzētu meklēt aizsardzību raibajā templītī alejā? Jaunas eņģeļu galviņas, jauni sprakšķi. Pirmā nedrošā nojausma par lielo pārdzīvojumu, vairāk sapnis nekā īstenība. “Nē, bērni, tik ātri, cik vien iespējams, uz mājām!” Stikla veranda un templītis drīz vien ir šāvienu trāpīti un stipri sabojāti. Bet mēs tagad steidzamies, tauriņus un ziedus neievērojot, uz izeju no Strēlnieku dārza, kas ved uz Nikolaja ielu⁴².

Šajā stundā bija sācies Rīgas atbrīvošanas brīnums. Jau trieciengrupas priekšgals bija sagrābis un aizstāvējis pāreju pār Lībekas tiltu un, pastiprinājumu gaidot, ātri izveidojis aizsargu tilta galā pret neizmērojamo sarkano pārspēku, kas bija pamodies no sākotnējā pārsteiguma un apbēra viņus ar ložu lietu. Arvien vairāk lauku pelēkie plūda pār tiltu: Eilenburga vienība⁴³, Dzelzsdīvīzijas brīvprātīgie. Jau 12 brīvprātīgie, starp kuriem arī trieciengrupas vadītājs barons Hanss fon Manteifels⁴⁴, šturmēja Citadeli, galveno cietumu. Simtām reižu viņi riskēja ar savu dzīvību. Lodes svilpoja no namiem un sānielām. Sāka rībināt rokas ložmetēji. Vai glābšana izdosies? Otra brīvprātīgo grupa mēģina rast un izcīnīt ceļu uz tālu atrodošos Centrālcietumu. Tik pilnīgi ir izdevies pārsteidzošais uzbrukums, ka dzīve pilsētā un priekšpilsētās gandrīz visur rit savu ikdienišķo gaitu.

Kad es ar bērniem no Strēlnieku dārza pavasara pasaules uzeju uz platās, uz Daugavu vadošās Nikolaja ielas, man liekas uzkrītošs neparasts nemiers. Sarkanarmieši ar ieročiem rokās skrien šurp, blakus matrožiem, kas skrējienā nes ložmetēju. Heincs, mans mazais Heincs, satver manu roku, neiet ne soli tālāk, grib visu caur un cauri noskatīties. Arī pārējie gājēji paliek stāvot. Pēkšņi viens boļševiks burkšķ karstā uztraukumā: “Prom, vai prom, prom, prom!”

Gaviļu vētra traucas caur manu dvēseli: “Vai tas ir iespējams? Šodien? Vai šodien ir diena, kas var nest glābšanu? Vai patiesi nāk mūsu landesvērs? Viņi nāk šodien?” Ceļš pāri Esplanādei pāri plašajam laukumam, ko nesargā ne koki, ne mājas, liekas bezgalīgs. Virs mums riņķo lidotāji. Mēs jau skrienam. Ausīs visu laiku knakšķošais, dārdošais, plikšķošais tonis. Gandrīz kā ķermeniskas sāpes es sajūtu rūpes par bērniem. Beidzot Baznīcas iela. 4. numura mājas vārtos es iemetos kā vecāku rokās. Šajā mājā agrāk bija mana tēva privātģimnāzija. Te es nodzīvoju daudzus savas bērības un jaunības gadus. Šo vārtu priekšā gaidīja kāzu pajūgs ar baltiem zirgiem, kam mani un Rūdī vajadzēja vest uz laulībām Jēkaba baznīcā. Šeit es jūtos kā pasargāta. Tikai tad, kas viss ir mierīgs, es ar bērniem steidzos uz mājām. Vai tā bija aklā trauksme? Iela un baznīcas laukums ir mierīgi. Nedaudzie garāmgājēji savās gaitās iet acīmredzami mierīgi. Herta paņem no manis zupas kannu, viņa nav ne dzirdējusi, ne redzējusi kaut ko ārkārtēju: pie tālās lielgabalu dārdoņas mēs esam pieraduši. Benithena smaida man pretim. Vai tas bija tikai sapnis? Es kaunos par savu karsto prieku un šņukstošajām bailēm. Kad Rūdī drīz pēc tam pārnāk mājās, es viņu nesāku apbērt un apgrūtināt ar jautājumiem un pieņēmumiem, bet jau pie apsveicināšanās es sajūtu satraukumu, kas viņu pārņēmis. Arī viņam licies uzkrītošs nemiers Nikolaja ielā. “Jā, tās bija daudzas vācu lidmašīnas pār pilsētu. Var būt, ka viņi izpētīja situāciju, var būt, ka mums priekšā stāv ļoti nopietnas dienas.” Kad viņš atkal grib doties uz augstskolu, lai noturētu priekšlasījumu, es metos pie viņa, lūdzu palikt mājās. Nē, viņš paliek nepielūdzams. “Kritiskās dienās ikvienam ir patiešām atbildīgi jāizpilda pienākums – tu taču redzi pati – ielas ir klusas.”

Viņš aiziet. Es pieeju pie loga un noraugos viņam nopakaļ. Ir smagi, ja ir vīrs, kas vienmēr un ikvienā situācijā seko savas sirdsapziņas balsij – arī tad, ja tas viņa sirdij pie tam dara sāpes: “Vai tas patiešām ir smagi?” – “Jā, smagi, bet taču arī skaisti, ļoti skaisti.” Viņa sirdsapziņa ir kā magnēta adata, kas vienmēr norāda uz “labs”, vienmēr uz labo. Rūdī atskatās un pamāj man. Mierināta es novēršos no loga un lēnām ieeju baltajā bērnistabā. Abi bērni guļ: Heincs saritinājies kā ezītis, deguns spilvenā. Hildī brīnišķīgi atbrīvotā pozā, sejiņu ieskauj gaišie mati. Arī sārtā Benithena šņākuļodama guļ. Herta virtuvē noskalo traukus. Ir tā, it kā laiks būtu apstājies. Es nespēju šo bezdarbīgo gaidīšanu vairs ilgāk izturēt. Es varētu aizskriet uz uzpirkšanas un pārdošanas veikalu Aleksandra un Stabu ielas stūrī, varbūt mans lielais, skaistais damasta galdauts, kāda kāzu dāvana, ir pārdots. Tas jau ir tikai 5–10 minūšu ceļš. Es dodos. Kā es no Baznīcas ielas iegriežos uz Stabu ielu un pārskatu vienu gabalu no Aleksandra ielas, man gandrīz apstājas elpa. Ietve un braucamā daļa ir sakusušas vienā kopīgā straumē: sarkanarmieši, lielgabali, sievišķi ar sarkanām lakatiem dārgās kažokādās un skrandās, vīrieši, bērni, augstu pielādēti rati, zirgi, jātnieki. Te nav neviens pats par sevi, tā ir ar bailēm kopā sakususi masa. Tā neatturami plūst tik visaptveroši, bez skaņas, virzienā uz Aleksandra vārtiem, ārā no pilsētas. Bēdas tam, kas ierauts šajā straumē. Es metos iekšā veikalā. Resnais, apaļīgais īpašnieks apgalvo: “Nē, jūsu galdauts nav pārdots, varbūt rītdien...” Te uz sāniem tiek atgrūsts aizkars. Liela, sarkanmataina sieviešu kārtas persona metas uz vīra pusi: “Vai tad jūs neredzat, kas notiek, visi bēg, mums vajag bēgt – bēgt... mēs pakojamies, mums jāglābj mantas, mums sevi jāglābj...”

Ā, es domāju, jūs esat boļševiki, priekš jums mans galdauts būtu pārāk liela skāde. “Lūdzu tikai manas lietas, un es tūdaļ eju prom.” Viņa norauj paku no plaukta, pasviež to man. Es jau esmu ārā pa durvīm. Tās aiz manis tiek aizslēgtas un aizbultētas. Steidzīgā solī uz mājām. Pavisam lēnām, apkopojot savas domas, augšup pa trepēm.

Paldies Dievam, Rūdī ir atpakaļ. Nikolaja ielā bija uzstādīts vieglais ložmetējs, sarkanie nav laiduši cauri nevienu civilistu. At-

ceļā svilpjošas lodes ieurbušās mājas sienā Rūdī tieši priekšā. Noteiktība! Noteiktība! – Notiks cīnīšanās! Šīs noteiktības satricinājums ir tik spēcīgs, ka Rūdī mājās pamet spēki un viņš iekrīt gultā un guļ nedaudzas minūtes. Kad es pārnāku mājās, Rūdī ir jau

3. att. Luīze un Rūdolfs Meijeri kā jauns laulāts pāris Rīgā ap 1909. gadu. No Vehteršteinu ģimenes arhīva

augšā, ļoti nopietns, ļoti mierīgs. Mūsu apkārtnē joprojām ir klusa. Mēs gaidām, gaidām. Šīs dienas pārdzīvoto nav iespējams izmērīt ar parasto laika mēru. Minūtes top par stundām, stundas – par minūtēm. Iela pēcāk, tāpat kā iepriekš, ir kā izmirusi. Mēs gaidām, gaidām. “Es aizskriešu uz vienu acumirkli pāri pretī pie Hiršheidtiem, tas jau ir tikai šķērsām pāri ielai. Varbūt viņi zina ko vairāk.”

Rūdī piekrītoši pamāj. Nē, arī viņi neko nezina. Trīs dēli un brālēni ir trieciengrupā. Viņi dreb no satraukuma un tomēr ir pilni uzticības. No Julinkas tantes staro miers. Viņa ir savus dēlus no-devusi Dieva rokās. Neko vairāk viņa nespēj priekš viņiem darīt. Es eju, Gustelas un Lili pavadīta, tūlīt atkal atpakaļ. Pie Krēgeru Peld- un dziedniecības iestādes vārtiem, kuras īpašnieks un vadošais ārsts ir onkulis Ernsts fon Hiršheidts, mēs apskatāmies apkārt. Iela ir kā izmirusi. Bet nu mūsu ausīs, nē, mūsu sirdī ietriecas sauciens: “Durvis ciet, logus ciet, notiks cīnīšanās.” Viens vienīgs ļoti garš jauns vīrietis landesvēra apģērbā, seja nokvēpusi ar pulvera dūmiem, soļo ar līganiem, spēcīgiem soļiem augšup pa Baznīcas ielu. Tādā pašā ritmā kā kājas šūpojas rokas un plaukostas, kas nes revolveri un rokasgranātas. Viens vienīgs vīrietis, kas mums šķiet kā ķerubs. Soļi un sauciens izskan. Garām. Māsīcas un es pamosamies kā no sastinguma un krītam viena otrai rokās. Tad tomēr es traucos ārā uz ielas, mana vienīgā doma ir – piedzīvot šo stundu kopā ar Rūdī. Viņš stāv pie loga – zem katras rokas, izspraukusies ārā, šurp raugās gaiša bērna galviņa. Viņa skatiens sastop manu – mirdzošs skatiens –, bet viņš ļoti enerģiski māj man, lai palieku. Mēs aizslēdzam vārtus un ievēlamies atpakaļ pagalma aizmugures šaurajā daļā. Tē ir mazas neuzkrītošas durvis, stāvas, šauras trepes ar 10 pakāpieniem, kas uzved augšā pie fon Hiršheidtu ģimenes slēptuves. Māsīcas metas pie vecākiem un brāļiem un māsām. Es ar pukstošu sirdi nogaidu dažas minūtes. Lili, mana īpašā, jaunā sešpadsmitgadīgā draudzene, piedzīvojumu kārē un ilgās pēc brāļiem, brālēniem un draugiem trīcot, jaunā, skaistā Lili saprot manu nepacietību, viņa sakustas, ātri ar mani dodas uz priekšu, atslēdz vārtus. Es skrienu šķērsām pāri ielai, gribu izgāzt mūsu mājas stikla durvis. Aizslēgtas. Es trīcot atspiežos pret durvīm – ko nu? Bet Rūdī ir mani skrienot redzējis, lieliem lēcieniem viņš nāk lejā pa trepēm, atslēdz un satver mani rokās, velk iekšā. Trepju telpas krēslainajā gaismā, kur mūs no ielas vairs nevar redzēt, viņš apskauj mani ar abām rokām: “Viņi ir šeit!” Klusums – mūsu sirdis deg vienā liesmā.

Vēlāk mēs sēžam ar mūsu 3 bērniem un Hertu cieši cits pie cita uz zilās sofas dzīvojamā istabā. Arī bērni jūt, ka šīs ir liktenī-

gās stundas. Viņi sēž, cieši mums pieklāvušies. Es turu Benithenu klēpī. Rūdi ir man aplicis roku. Šad un tad kāds pieceļas un paskatās pa logu – visu laiku tā pati aina bez dzīvības. Vai svāri vēl līgojas starp būt un nebūt – starp dzīvību un nāvi? Pēkšņi ielas ir cilvēku pilnas. Durvis un vārti atveras. Kaimiņi krata cits citam rokas, draugi apskaujas. Mēs dzīvojam stūra mājā, varam pārskatīt ielu uz trīs pusēm, visur viena un tā pati aina. Atbrīvošana, prieks, cerības uz visiem stūriem. Arī mēs vairs nespējam noturēties mājās. “Aiziesim īsi pie mammas un Klāras, apskatīsimies, kā viņām iet,” Rūdi ierosina un vēršas pie bērniem: “Hildi un Heinc, jūs varat nākt līdzī.” Pa ceļam mēs ieskatāmies pie Hiršheidtiem. Lielie vārti uz peldiēstādi ir plaši vaļā, tāpat arī mazās durvis iekšpagalmā. Uz trepju augstākajiem pakāpieniem stāv onkulis Erni un tante Julinka – roku rokā, augšā un aizmugurē viņu piecas jaunās meitas un Helmut, vecākais dēls. Tā ir kā sena glezna, uzgleznota uz zelta pamatnes, kurā mēs visi aizgrābti noraugāmies. Viņi gaida savus trīs dēlus. Viens jau šeit bijis. Visi ir piedalījušies uzbrukumā Rīgai – visi ir dzīvi! Valters bija kā viens no pirmajiem pie Citadeles cietumiem. Ieslodzītie ir brīvi⁴⁵ – vīrieši, sievietes, zēni, vecie, slimie un veselie – brīvi, brīvi! – Mēs ejam tālāk. Arī Baznīcas ielas mājā Nr. 4 vārtu ejas, kurā mēs ar bērniem priekšpusdienā radām paslēptuvi, durvis ir plaši vaļā. Gari izstiepies, izplestām rokām savās asinīs vārtejā guļ sarkanarmietis. “Lai Dievs ir viņa dvēselei žēlīgs. Nāciet, bērni, mēs ejam tālāk.” Pēc nepilniem simt soļiem mēs atkal redzam vienu mirušu boļševiku. Viņš guļ tieši te, kur pirms dažām nedēļām apcietinātie vācu kungi tika dzīti man garām, toreiz, kad es ieguvu pārvietošanās atļauju. Esplanādē kūp elku templis – tā mēs saucām ar sarkanu audumu apsīstās tribīnes, ko boļševiki te tika uzbūvējuši 1. maija svinībām. Dūmi velkas pāri pār laukumu, šur un tur augšup paceļas pa sarkanai liesmai – ašā braucienā pa Elizabetes ielu traucas militārie auto. Tiem uzgavilē. Visur starojošas sejas – prieka un pateicības pārpilnība.

Vēl mūsu sirdis ir tik pārņemtas ar gavilēm, mūsu acis tik pārpildītas ar gaismu, ka mēs neredzam dzīves, kurai mēs uzgavilējam, tumšo brāli – neredzam nāvi. Mūsu skatieni mīloši klejo

pār atbrīvotās pilsētas ielām, dārziem, mājām. Visam pāri pret debesīm izslejas slaidais Pētera baznīcas tornis: “Kad tas Kungs atbrīvos Cionas ieslodzītos, tad mēs būsim kā sapņojot. Tad mūsu mute būs pilna smiekliem un mūsu mēle pilna ar lepnumu.” Vai mēs visi neesam kā sapņojošie?

DZĪVES TUMŠAIS BRĀLIS

Nākamā rīta agrumā mēs pamostamies kā no jauna piedzi-
muši, taču drīz mūsu mājās sēru ziņa seko sēru ziņai. Kur vakar
tika gavilēts, šodien valda dziļa nopietnība. Trieciengrupas jau-
nais komandieris barons Hanss fon Manteifels, kura varonīgais
gars apdvēseļoja visu armiju, ir kritis. Lode no aizmugures viņu
nopļāva skrējienā, šurmējot Citadeli. Kādas manas draudzenes
brālis tika nāvīgi ievainots – viņa acis vēl paguva skatīt dzimtās
pilsētas torņus. Tā ir gara rinda kritušo un noslepkavoto, ko dzī-
ves tumšais brālis pēc tam ir izkļēdzis. “Cieņpilnās sērās” (*In
stolzer Trauer*), šie vārdi ir daudzās sirdīs pilsētā un laukos. Arī
starp maniem radniekiem plīvo melnais sēru karogs pār izdzēsto
dzīves laimi. Mana māsīca Merī fon Rozena, dzimusi fon Kieter,
ļoti mīlētā un daudzu apbrīnotā ainavu gleznotāja barona Ger-
harda Rozena sieva, ir starp Centrālcietumā nonāvētajiem upu-
riem. Kad Gerhards fon Rozens ar saviem trim dēliem Bengtu,
Klausu un Jirgenu 23. maija rīta pirmajā agrumā stāvēja pie cie-
tuma vārtiem, lai sagaidītu savu sievu ar ziediem, vārti paliek aiz-
slēgti un tiek apsargāti. Ne jau dzīvajiem veltītas šīs rūpes. Tiek
apsargāti nonāvētie. Šeit glābēji ieradušies par vēlu. Pēdējā acu-
mirkli, kad sarkanie negēļi bēga, ieslodzītie pagalmā tika nopļauti
ar ložmetēju. Neviens nedrīkst savu mīloto mirušo ņemt līdzi, vēl
ir jāizdara fotouzņēmumi, lai pasaulei parādītu, kas šeit ir noticis.
Daudz asinis ir plūdušas, daudzas sirdis raud, bet lielais Rīgas at-
brīvošanas uzdevums ir izpildīts. Gars uzvarēja masas.

SARUNA NAKTĪ

Stāvoklis dzimtenē vēl joprojām ir ļoti nopietns. Landesvēram
nepieciešams pastiprinājums. Piesakās brīvprātīgie, vairāk jauni
vīrieši, bet arī ģimeņu tēvi.⁴⁶ Es zinu, kāpēc Rūdī miegs ir tik ne-

mierīgs, kāpēc viņš izvairās no mana jautājošā skatienu. Es zinu, bet es negribu to zināt. Vēl nē, vēl nē! Kādā naktī mūsu rokas sastopas. “Es zinu, ko tu domā, vai tam jābūt, vai tam patiesi jābūt?” es čukstu. “Es domāju, ka tam jābūt.” – “Mūsu bērni vēl ir tik mazi, Benithena vēl nav divus mēnešus veca, vai tu nevari domāt par mūsu bērniem?” – “Arī par viņiem es domāju, viņi nedrīkst kaunēties par savu tēvu, kad reiz tiks runāts par landesvēru.” – “Kas aizsargās bērnus, kad viņu tēvs būs prom?” Rūdī balss atbild klusi, bet ļoti silti: “Mēs abi viņus sargāsim, cik vien tas ir mūsu spēkos – katrs savā vietā, tu mājās pie viņiem, es – frontē.” Lēmums ir pieņemts, nu mums abiem ir vieglāk ap sirdi. Vēl Rūdī abiturientiņiem viņš pāris nedēļas ir nepieciešams, tad viņš pieteiksies kā brīvprātīgais pie raidītājiem.

KRISTĪBAS

Brālēns un mācītājs Otto Ports⁴⁷ 23. jūnijā Benitu nokrista sviņģi izpušķotajā vecāku dzīvoklī. Vēlāk Otto Ports Benitu Poznaņā laulās. [Kaja Vehteršteina piezīme]

Pirms Rūdī iestājas landesvērā, mēs vēlamies mūsu svētību nesošo bērniņu kristīt viņas Ezermuižas vecvecāku fon Elcu kāzu dienā. 23. jūnijs pie mums vienmēr tiek svinēts ar daudziem puķu vainagiem un pušķiem kā vasaras augstākais punkts. Nu šīs dienas spožumam vēl pievienosies kristību prieka gaišais mirzums. Mēs ļoti priecājamies par to, ka brālēns Otto Ports labprāt ir gatavs mūsu bērnu kristīt. Mēs abi augstu vērtējam viņa garīgi bagātās un vienmēr dziļumā ejošās lūgšanas. Mūsu mājās sākas priecīga apspriešanās un gatavošanās. Par vārdu mēs esam vienojušies jau sen: Benita Elizabete, Benita dēļ skaistās nozīmes – “svētītā”, Elizabete – par prieku Rūdī mātei un atcerei par viņu. Mūsu kristāmā bērna solījums un uzdevums. Ar savu blondīnīti es jau varu visu pārrunāt. Viņa sēž tik mundra un satraukta man blakus un nepavisam par visu nesaka “jā”. Viņai ir savas pašas vēlēšanās, domas un priekšlikumi, un viņa var tik jauki sajūsmiņāties par maniem plāniem.

Noteikti ir jādabū bērziņš, noteikti bērziņš, jo bērziņi piederas katriem mūsu vasaras svētkiem. Mēs gribam cept dzeltenmaizi,

istu zeltaini dzeltenu dzeltenmaizi ar daudzām rozīnēm un korintēm. Pupiņu kafija? Es jau manu, ka mūsu vēlmes pārsniedz mūsu līdzekļus, un Rūdī piekrīt, ka es pārdodu zelta rokassprādzi, kas nav mantota. Mana sirds nav pieķērusies šai rotai, un zeltam ir augsta vērtība. Ar abiem bērniem es apmierināta dodos iepirkties. Visjautrāk ir puķu tirgū. Mēs sapērkam pilnas rokas ar ziediem, īpaši daudz baltās margrietiņas, kuras izskatās tik svinīgi mūsu tumši pelēkzilajā dzīvojamajā istabā un uz garā kafijas galda ēdamistabā. Zem skaistā gaiši zaļā bērziņa 23. jūnijā stāv apaļš galdiņš ar Bibliu un kristāla bļoda kristāmajam ūdenim. Tas ir ļoti skaists trauks – brālēna Dr. Paula Pretoriusa⁴⁸ kāzu dāvana. Blakus bērziņam zils, dziļš atzveltnes krēsls – goda vieta mūsu krustmātei. Rūdī saņem mūsu viesus. Klusi kā baznīcā visi gaida kristību istabā. Es esmu pabarojusi Benithenu un tagad ātri sapošu savas abas mazās meitas. Herta man ļoti uzmanīgi palīdz. Gatavi, lēnām es atveru flīģeldurvis uz “zāli”. Mūsu gleznā blondīnīte smaržīgā baltā kleitiņā ar baltu peoniju vainadziņu ar zelta kausiņiem vaļējos gaišos matos ļoti sargājoši nes māsiņu uz abām rociņām. Benithenas spilventiņš no šveiciešu mežģīnēm ir viscaur izrotāts ar rozā rozītēm. Visrozīgākie ir viņas mazie, apaļie, sārtie vaidziņi. “Baltrozīte un Sārtrozīte” man iešaujas prātā. Tā mēs viņas abas arī vēlāk bieži saucām. Pavisam lēnām un svinīgi Hildī iet caur viesu rindām un ieliek savu mežrozīšu māsiņu rokās viņas krustmātei tantei Klārai. “Es tevi svētīšu, un Tu būsi svētība” (1. Mozus 12, 2) ir kristību teiciens – mūsu kristāmā bērna solījums un uzdevums. Mūsu mīļais, mazais svētības bērns. Kad kristāmais bērniņš atkal guļ savā rozīgajā groziņā aiz marles aizkariem un mēs ar saviem viesiem priecīgi sēžam pie puķēm rotātā kafijas galda, Hildī un Heincī ieslīd kristību istabā. Te stāv vēl mirdzošais kristāla trauks zem bērza – vai arī kristāmais ūdens mirdz tik brīnumaini. Hildī ir Heincam stāstījusi, ka tas ir brīnumūdens un dara labu katram, kas no tā dzer. “Vai tu to gribi, Heincī?” Viņš pamāj. Te viņi abi dziļi noliecas pār trauku un izdzer visu kristāmūdeni. 40 gadus viņi abi glabāja šo noslēpumu – tagad pirms dažām dienām Hildī man to izstāstīja. Tagad mēs varam saprast, kāpēc mums bija tik labi bērni.

DZĪVE RIT TĀLĀK

Rīga turpmāk ir no pilsoņu kara neaizsargāta pilsēta, ir pārāk maz ko ēst. Luīze paliek ar bērniem turpat. Tomēr tad, kad grānāta tiek iesviesta dzīvokļa tuvumā, viņa nolemj pamest Rīgu un doties uz Kurzemi, uz Ezermuižu. Ezermuiža ir maza muiža pie Spāres Kurzemē, kuru Luīzes tēvs bija ieguvis 1900. gadā.

No Kurzemes sarkanie bija padzīti.⁴⁹ Tur stāv landesvērs un brīvkorpus.⁵⁰ Tur rādās, ka valda miers. Pagaidām dzelzceļa satiksme ir pārtraukta, bet ar tvaikoni var aizbraukt pa upi (Lielupi) līdz Jelgavai, Kurzemes galvaspilsētai. No turienes jau kursē vilcieni uz ostas pilsētu Ventspili, un tieši šajā posmā atrodas Tukums, kur droši vien būs Rūdī, un arī Spāres stacija.

No Spāres stacijas līdz Ezermuižai ir tikai 5 kilometri. Ada, patiesībā tante Ada⁵¹, ceļo līdz un Hertī fon Hiršheidta (13), kaimiņu bērns⁵². Viņa ir strauji izstiepusies un nepaēdusi. Bez tam Herta Krēgere, mājas meita, viņa apsargā bagāžu. Ceļojums turpinās no agra rīta līdz vēlam vakaram. Vilciens vienmēr atkal apstājas kādā brīvā gabalā. Tiek plūktas puķes – un zemenes.

Luīze Meijere: “Es saskaitu savu mīļo galvas. Visas ir te. Brauciens iet tālāk. Izsalkums, karstums, mušas ir atkal klāt. Es mierinu bērnus ar stāstiem par visiem jaukumiem, kas tos gaida Tukuma bufetē: kafija, cepumi, sviestmaizes, limonāde. Bet arī Tukums ir vilšanās. Ar grūtībām es sagādāju katram vienu tasi tējas bez cukura un mazu sviestmaizi. Pēc manām iespējām šī maltīte maksā vai veselu īpašumu – es neuzdrošinos pasūtīt kaut ko vairāk. 2–3 stundās mēs jau būsim Spārē. Par daudz gribēts. Krēsla jau sedz laukus un mežus, bet mēs joprojām braucam. Visi apātiski raugās sev priekšā. Arī Benithena pēc siltās tējas ir iemīgusi – vienādā, lēnīgā riteņu ritēšana iedarbojas tik ieaijājoši. Grūdiens – es pielecu kājās: Spāre – Spāre. Bērni, mēs esam klāt! Ak, balzāmiskais, smaržu pilnais, vēsais vakara gaiss – tevī ir ietverts viss: mežs, lauki, ezera ūdens, pļavas un miers, brīnumainais miers. Stacijas uzraugs latvietis apsveic mūs acīmredzami izbiedēts: “Jūs taču negribēsiet vēl tagad naktī doties uz Ezermuižu?” Bagāža varētu šeit palikt, bet ceļi tumsā nepavisam nav pilnīgi droši. Es pārdomāju: “Vai barons Grothuss ir Spāres muižā?”

“Viņš jau ir, ģimene vēl ne.”

Spāres muiža ir tikai 2 km tālu no stacijas – lielceļš neved caur mežu.

“Vai mēs varētu aiziet līdz Spārei?”

“Jā, to jau droši vien varētu, ja es jums dotu līdz apbruņotu vīru.”

Ejot mana sirds daudzās: vai es neesmu uzņēmusies par daudz? Par daudz, pārāk daudz uzņēmusies? Trīsreiz ceļš iet kalnup un lejup. Pa kreisi jau pamirdz muižas baltā kapela. Te ir aleja. – Ar katru soli mana sirds kļūst vieglāka.

Barons Grothuss sēž uz sola blakus mājas durvīm – platas trepes ved lejup līdz piebrauktuves zālājam. Viņš acīm redzami nemierīgs piesedz acis ar plaukstu, lai varētu labāk saskatīt. “Kas tā par cilvēku grupu tik vēlu vakarā, ko grib apbruņotais cilvēks ar šauteni plecā?” Mēs nākam tuvāk. Barons Grothuss skrien pa trepēm lejup man pretim ar izstieptu roku – viņš ir atpazinis mūs, ir pati rūpība un draudzīgums. “Jūs patiesi esat iedrošinājušies nākt šurp, nakti jums, dabiski, jāpaliek pie mums – visas viesu gultas ir brīvas. Ezermuižā jūs esat salīdzinoši droši – tā nav tik liela muiža kā Spāre – un arī neatrodas lielceļa malā. Jums man daudz kas jāizstāsta.” Es jūtos tik pasargāta. Meitas jau guļ. Es pati varu lielajā, tikai vāji apgaismotajā virtuvē uzvārit Benithenai pienu – skaistu, tīru lauku pienu. Barons Grothuss izveido no sēdekļiem mazu gultiņu mūsu mazulītei. Cik viņa ir sīciņa! Mūsu eņģelītis nekliedz, viņa acīmredzot zina, kas piedienas, ja esi ciemos. Drīz mēs visi sēžam ap lielo ēdamgaldu. Ragu trofejas, daudzu paauzdžu mednieku prieks, rotā sienas. Lielas piena krūzes un vairākas bļodas, pilnas ar milzīgām skaistas, pašceptas rudzu rupjmaizes šķēlēm, biezi apziestām ar sviestu, stāv uz galda. Mums liekas, ka esam zemē, kur piens un medus tek. – Kā smaržo šī maize! Nekad dzīvē nav iespējams aizmirst šo smaržu. Tā ir tā maize, par kuru mēs lūdzam Tēvreizē: “Mūsu dienišķo maizi dodī mums šodien.” Mēs daudz dzirdam par landesvēra kaujām un uzvarām Kurzemē, par latviešu lauku ļaužu noskaņojumu, par vāciešu stāvokli lielajā muižās. Barons Grothuss uzskata stāvokli vēl par ļoti nopietnu, arī es kļūstu arvien domīgāka. Lēnām piesakās milzīgs

nogurums. Mīkstajās viesu gultās mēs iegrimstam dziļā miegā. Nākamajā rītā dēļ manām ilgām man viss liekas ritam pārāk lēni. Barons Grothuss visu jau ir priekš mums sakārtojis.”

Nākamajā dienā ekspedīcija sasniedz Ezermuižu. Mazā muižas ēka stāv pamesta, bet prieks un atvieglojums, to atkal ieraugot, ir spēcīgs.

EZERMUIŽA 1919

Līdz 1919. gada Ziemassvētkiem Luīze Meijere, toreiz trīsdesmitgadīga sieviete ar trim bērniem, Hildegardei astoņi gadi, Heinricam seši un Benitai 2 mēneši, paliek Ezermuižā. 1919. gads ir sabrukuma gads. Latvija kļūst patstāvīga. Valstī atrodas svešu armiju daļas, vācu brīvprātīgie, igauņu armijas daļas, kas kopā ar latviešiem cīnījās pret komunistiem un vāciešiem, landesvērs. Latviešos ir augusi pavisam jauna brīvības un nacionālās pašapziņas sajūta. Kā viņi izturēsies pret vācbaltiešiem, kurus līdz šim uztvēra kā zemes augstāko slāni un kas latviešiem daudz neuzticējās? [Kaja Vehteršteina piezīme]

IRBIN⁵³

Luīze Meijere, kas cēlusies no “literātiem”⁵⁴, pēc profesijas skolotāja, tagad nonāk mazā muižā, par mazu, lai tā piekristu drīzajai muižu atsavināšanai. Muižā, ko pārvalda latviešu nomnieks. Viņai ir pilnībā jāpaļaujas uz šo nomnieku ģimeni. Kā tā izturēsies? Gesīnes vecmāmiņa raksta: “Pēc pirmā gaviļainā atkalredzēšanās prieka ar māju, dārzu un ezeru es apzinājos savus pienākumus. [...] Virtuve, pagrabs, pieliekamais kambaris bija tukši. Daudz kas atkarīgs no tā, vai Ezermuižas latviešu nomnieks Irbe ir gatavs mums maksāt nomu, kuru viņš maniem vecākiem ir parādā natūrā. Tas, ka neviens no nomnieku mājas nav atnācis mūs sagaidīt, nav nekāda labā zīme. [...] Irbem ir 5 zirgi un 5 bērni kā darbaspēks, ar to pietiek, lai tādu muižu kā Ezermuiža apsaimniekotu. Viņš, Irbe, saprot kaut ko no zirgiem un lauksaimniecības. Viņa, Irbene, saprot valdīt. Nekad nedzird viņu kliezdam vai lamājamies, bet visi pavedieni viņas rokās satek kopā, viņa bez skaņas satur visu un visus.

Viņš ir milzis kurzemnieku veidā, stūrainš, ar ērgļa degunu un klusējošu muti; viņa – vidēji liela, kalsna, vienmēr pelēkā pašaustā vilnas audumā – vadmalā ģērbusies, balts lakatiņš cieši apsiets ap galvu, gudra – viņas acis raugās zemnieciski šķelmīgi un viltīgi. Kad es pie viņas ienāku virtuvē, viņa ir citāda nekā agrāk un patiesi atturīga. Karš ir cilvēkus pārvērtis, padarījis viņus neuzticīgus un piesardzīgus. Irbin' meklē pēc atrunām: “Ko, visu nomu jūs gribat dabūt, visu nomu uzreiz tik sliktos laikos! Neviens nedod pārtikas līdzekļus prom; kā mēs varam zināt, cik ilgi karš turpināsies? Drīz viens ir augšā, drīz atkal otrs! Kaut ko jau es varbūt varu iedot, bet visu – nē! Laiki ir tik nedroši!”

“Jā, laiki ir nedroši, bet ar ūdeni un zāli es nevaru paēdināt savu ģimeni, man vajag tūlīt maizi, putru, kartupeļus un miltus – noma arī ir jau ilgi izpalikusi.”

Viņa skatās uz mani vērojoši: “Un Emīlija un Ādolfs no jūsu Kašiņu mājām (*Kasching*), vai viņi jau ir savu nomu samaksājuši?” Tālākā sarunas gaitā es arvien vairāk manu, ka pastāv liela greizsirdība starp latviešu un vācu nomnieku sievietēm, nebūs viegli abām būt pa prātam.

Kamēr mēs pārrunājam, divdesmitgadīgais nomnieku dēls Ernests stāv klusēdams, rokas bikšu kabatās, atspiedies pret durvju stenderi. Viņš ir sava tēva līdzinieks, tikai pārvērties draudzīgā – zilacains, blonds un sapņains. Tagad viņš ķer pēc savas cepures: “Māt, kas te ir ko gari runāt? Jaunajai sievietei vajag ēdienu saviem bērniem; mums kartupeļi un labība tik un tā jāpiegādā, agrāk vai vēlāk, tas taču ir vienalga.” Viņš aiziet. Irbenes acis iemirdzas mātes lepnumā: “Tāds ir Ernests, viņš nerunā daudz, bet tas, ko viņš saka, ir prātīgi. Vai jums ir klēts atslēgas?” [...] Vēl uzticība attiecībās starp vācu kungiem un latviešu nomniekiem ir tik maz satricināta, ka Irbin' ne ar vienu vārdu nejautā, vai man ir pilnvara no vecākiem, nevienam arī nenāk prātā domas izrakstīt vai pieprasīt kvīti [...]. Nu palīdz nomnieku ģimenes. Ir kartupeļi, maize un sviests. Attīstās labas kaimiņu attiecības.

PRIECĪGA VASARA

Būs priecīga vasara: Mūsu dzīve norit aplaimojošā ritmā – ar darbu, rotaļām un prieku. Kaut arī nav regulāras pasta satiksmes un mēs nesaņemam nekādus laikrakstus, tomēr no saviem braucieniem uz staciju nomnieku dēli Fricis un Ernests atved mums vēstules un pastkartes no Rūdī vai Adas trīs dēliem. Landesvērs vēl stāv Tukumā. Kaujas norišu arī tāpat nav. Viss vēl ir līdzsvarā. Mēs esam veseli, zeme pilna ar ziediem un augļiem, laiks pilns svētības, katru priekšpusdienu mēs uzvelkam peldkostīmus un ar grāmatām dodamies pie ezera [..]. Daudz peldamies, plunčājamies, trašķāmies ar ūdeni. Beidzot Hertī un Hildī laiski guļ uz lielajiem peldu dvieļiem un sauļojas. Ada un es lasām paēnā. Heincs rok pie ūdens dīķus, kurus viņš citu ar citu savieno ar kanāliem [..]. Noguruši no saules un ūdens un izsalkuši mēs katru dienu priecājamies par mūsu lauku ēdienkarti: grūbu biezputra ar speķa mērci, kartupeļi ar svaigiem spinātiem un mīksti vārītām olām, speķa pankūkas ar salātiem, putrainu biezputra ar rūgušpienu un cukuru, kartupeļi ar biezpienu un sviestu, rudzu miltu biezputra ar cukuru un pienu utt. Saldo ēdienu: zemenes, jāņogas vai ķiršus lielākoties katrs atnes sev pats. [..]

Ir arī viens zirgs, Juko (*Jucko*), sākumā noguris, stīvs un vecs, bet Hertī kopšanā viņš atkal atkopjas. Tiek spēlēts arī teātris niedrēs pie ezera. Kādu dienu, pavisam pārsteidzoši, ierodas Rūdī, tēvs: viņš nav ieradies viens, viņam līdzī paņemts vecāks, ļoti cienīts draugs, botānikas profesors Karls Kupfers⁵⁵ [..]. Kupfers ir dedzīgs, gudrs un temperamenta pilns cīnītājs par vācietības tiesībām un uzdevumiem zemē. Pie galda daudz tiek debatēts par politiku un degošajiem nākotnes jautājumiem. Bieži mums nopietni liekas, ka daudz kas rādās pavisam citādi attīstāties, nekā mēs cerējām lielajās Rīgas atbrīvošanas dienās. “Par tiem mēs cīnāmies,” reiz saka Kupfers un norāda uz bērniem, kas spēlējas. “Viņiem mēs gribētu paturēt Dzimteni un likumīgajām tiesībām atbilstošu vietu.”

EZERMUIŽA VAI RĪGA

[..] Rūdī sava otrā apciemojuma laikā ir ļoti nopietns. Tukumā ir lielas pārmaiņas priekšā. Valstsvācieši, kas cīnījās uzticīgā ieroču brālībā ar landesvēru, atvadās no daļas, jo landesvēru pārņems latviešu valdība. Landesvērs drīz tiks pārcelts robežu apsardzībai uz Latgali. Tā mums ir smaga doma, ka visas vācu daļas pamet Kurzemi. Vai es varu uzņemties atbildību, palikt ar bērniem Ezermuižā, vai arī mums vajag doties atpakaļ uz Rīgu? [..] Rīgā mēs stāvam bez nekā priekšā, jo visas rezerves tika izsmeltas posta dienās boļševiku laikā. Bet vai šeit uz laukiem nedraud citas briesmas? Kā latvieši brīvības vējos izturēsies pret vāciešiem, tiklīdz vācu karaspēka daļas pametīs Kurzemi un jaundibinātā Latvijas valsts būs vienīgā pie varas? No pašu ļaudīm es nebaidos. Bet vai nebūs atkal – kā 1905. gadā un boļševiku laikā – radušās bandas, kas slepkavodamas un laupīdamas klīdīs pa zemi?⁵⁶ Dienu no dienas mūs nodarbina šie jautājumi. Ada pēc savu dēlu vēlēšanās brauc uz Tukumu, viņi domā, ka drīzāk tur varēs parūpēties par savu māti. [..] Mūsu vienīgais vācu kaimiņš, barons Grothuss, nolemj pamest savu skaisto Spāres muižu un doties uz Jelgavu pie savas ģimenes. Rūdī ierodas, viņš runā ar abiem nomniekiem un ar mūsu kaimiņu Jēci (*Jeze*). Vakarā, kad mēs vēlreiz pārrunājam un izsveram visus par un pret, Herta piesaka Irbin', viņa vēloties runāt ar mani vienu pašu. Ko viņa grib? Es eju ar viņu uz augšu Annis⁵⁷ klusajā istabā. Tikko mēs esam vienas, viņa pārlicinot saka: "Jaunā cienītā kundze, palieciet jūs pie mums, mēs esam pārklaušīnājuši visus kaimiņus un cits ar citu apspriedušies, nebaidieties, palieciet ar mums Ezermuižā. Nevieni jums neko nedarīs, un mēs visi jums palīdzēsim, kur mēs varēsim." Tiklīdz viņa pamana manu priecīgo aizkustinājumu, viņa vēl steidzīgāk pierunā mani palikt: "Nebaidieties ne no kā, šeit jums ir jumts virs galvas, govys stallī, maize priekš jūsu bērniem, un," tagad viņa smejas, kā mātes smejas par jauniešu pārgalvību, pa pusei izsmejot, pa pusei apbrīnojot, "mans Ernests liek jums pasacīt, ka viņš jums zvēr pie krusta, ka viņš nepieļaus, ka jums kas slikts notiek." Nāk smaga atvadīšanās no Rūdī, kurš ar zaldātu vilcienu atgriežas landesvērā. Nē, nedomāt – stingrāk

satveru grožus un rikšos uz mājām. Juko zviedz stallim pretī. Ir taču skaisti savos ratos braukt pār savu zemi, bērniem un savai mājvietai pretī. Vēl mēs neesam aizvējoti ar vēju, esam mājās Ezermuižā!

KULŠANAS SVĒTKI. APKŪLĪBAS

Dienu no dienas gaiss ir piepildīts ar rudens melodiju, nepārtrauktu, dziļu kuļmašīnas dūkoņu. Latvieši to sauc īsi – mašin'. Viņi lieto vēl tik maz lauksaimniecības mašīnu, ka kuļmašīna viņiem vispār ir mašīnas iemiesojums. Mašīna ceļo no sētas uz sētu. Seši zirgi, gareniski iejūgti, divi un divi vienmēr blakus, tā viņi velkas pa nelīdzenajiem lauku ceļiem, skan "Hi! Ho!" un pātagas plīkšķi. Grupa pārdrošu, nedaudz iekarsušu jaunu vīru klieudzot un smejojot pavada ar krāsainām ģeorgģinēm un zaļiem zariem nopuškoto mašin'. Tagad jaunais "mašinmeistars" ir liels vīrs, viņam vienīgajam paklausa milzu nezvērs, lokomobile⁵⁸. Katru rītu mēs ļoti agri pamostamies no asā, gari stieptā mašīnas svilpiena. Viņa sauc savus palīgspēkus, zemnieku puišus. [..] Vispirms mašīna bija Mazspārē, tad pie mežsarga Martnieka. Šovakar viņa nāk uz Ezermuižu. Irbin' nezina, kur viņas galva. Tas ir katras mājasmātes lepnums – visus palīgspēkus bagātīgi un labi pacienāt. Puiši un meitenes uz palīdzību pie mašīnas tiek ielūgti kā uz lieliem svētkiem. Labākie strādnieki un dejotāji dodas no sētas uz sētu. Vecais Irbe jau ir izbrūvējis mašīnalu – smago saldo un vieglo gaišo [..] Arī es nepalieku bez mašīnas alus. Lielā, zaļi glazētā kausā Irbin' pati atnes to pāri pie manis. Viņa lepni stāsta: "Mēs nokāvām vienu aitu un vienu cūku." – "Kas, cūku arī?" – "Jā, pie Martnieka deva cūkas gaļu, te mēs nedrīkstam skopoties." Viņa viltīgi smejas: "Protams, es izvēlējos klibojošo cūku, tā slikti ēda un nebūtu nekad kļuvusi pietiekoši trekna." [..] Grīdas ir jau izmazgātas un apkaisītas ar baltām smiltīm. Lielais iemūrētais katls, kurā citādi tiek gatavots cūkēdiens, ir mirdzoši spoži izberzts, tajā rītdien tiks vārīta pusdienu zupa: daudz trekna gaļa, kartupeļi un grūbas. Kopš agra rīta tiks cepts. Lielas plātes, pilnas ar raušiem tiks iešautas krāsni: apakštases lieluma kūkas no rudzu miltiem, ar biezu maisījumu no sarīvētiem burkāniem un

pārziestas ar saldu krējumu. Visa nomnieku māja smaržo pēc raušiem un biežpienkūkām. Ēdamkambarī guļ, aplāti ar baltiem lakatiem, daudzi apaļi, tumši rupjmaizes kukuļi. “Saldskābmaize”, kas tikai uz visaugstākajiem svētkiem tiek cepta [..]. Ugunsarkana noslīd saules bumba aiz miglaini zilās mākoņu sienas pār ezeru.

Dzirdiet, tur skan no meža malas saukšana, smiekli, lamas un pātagu plīkšķi. Irbes visi iznāk no mājas. Kā ķēniņiene, ietverta ar savu svītu, ar puķēm rotātā mašīna notur savu ienākšanu. Tā tiek brīvi un augsti celtajā šķūnī, rijā, uzstādīta. Lokomobile atrodas ārpusē, dzensiksnas sasaista viņu ar kuļmašīnu piedarbā. [..] Ar garām dakšām labība tiek jaunu puišu ar augstu vēzienu pasniegta meitenēm, kas ar plīvojošiem priekšautiem stāv augšā uz kuļmašīnas un paņem preti lielos kūļus. Tas ir grūts darbs. Sviedri lāso vīriešiem pa pieri un ievēl gaišas līnijas pāri pār putekļiem klātajām sejām. Katrs vēlas parādīt savu spēku. Kas pie mašīnas kļūdās, tiek izsmiets visā apkārtnē.

Mašīna dreb, zeme dreb, stiprs vilkmes vējš velk slaukot pār piedarbu, putekļi un pelavas piepilda gaisu [..]. Pret vakaru darba ritms kļūst ātrāks un ātrāks. Prieks par pacienāšanu un dejām dubulto spēkus. Tagad izskan gari vilkts svilpiens pār laukiem un pļavām. Mašīnmeistars ļauj dampim apstāties, darbs ir padarīts, sākas svētki. Kad es naktī pamostos un ieklausos, līdz rītausmas krēslai es dzirdu ermoņiku spalgos toņus. Sestdienā atkal ir dejas pie Irbin'. Viņa pati atnāk šurp un ielūdz Luīzi Meijeri: “Jūs taču arī esat vēl jauna un vienmēr tik viena, vai negribat atnākt pie mums un mazliet paskatīties? Un [..] vīrieši nav piedzērušies, jūs varat mierīgi nākt.” Luīze Meijere var pavērot, kā mīlas attiecības stabilizējas un attīstās mīlas traģēdijas. Pēdīgi Fricis, pasaulei atvērtais, lūdz viņu uz deju. “Es skatos izbīļa pilna uz savām kājām – vai man vajadzētu tās ātri novilkt? Bet Irbes Fricis ir jau aplicis man roku, mēs dejojām. Es speru pēc iespējas mazākus soļus, lai neuzkāptu uz viņa neapautajām kājām. Irbes Fricis dejo labi. Viss beidzas laimīgi.” [..]

ZIEMAI TUVOJOTIES

Rudens vējš pātāgo lietus strūklas pret logu stikliem. Ezera viļņi ir skumīgi pelēkbrūni un šalkdami veļas pret krastu [...]. Vakaros no viļņojošās miglas jūras, kas mūs ieslēdz no visām pusēm, saskatāmas tikai uz pakalna esošās Ezermuižas celtnes. Man tad ir tā, it kā mēs būtu pavisam vieni uz šīs pasaules, un bailes ielien manā sirdī. Bet, kad mēs vakaros aizveram logu slēģus, krāsnī sprakšķ malka, Benithena rozīga un smejoša guļ manās rokās un Hildī un Heincs man pieglaužas un lūdz kādu stāstu, es jūtos atkal bagāta un pasargāta savā iemīlētajā Ezermuižā. Šādiem lietus periodiem vienmēr seko mirdzoši skaidras rudens dienas, kurās mēs steidzīgi papildinām ziemas krājumus. Lielī akmens podi ar sālītām sēnēm un gurķiem pieliekamajā kambarī stāv blakus daudziem podiem un burkām, pilnām ar brūklenēm. Pie siltās virtuves sienas karājas maisiņi un sainīši ar dažādu tēju šķirnēm: liepziediem, mežrožu augļiem, meža avenēm, pelašķiem, melnajām jāņogām, kumelītēm, ķimenēm, vērmelēm, pret katru kaiti ir savs dzērieniņš. Liels sīpolu vainags, Mari prasmīgi nopīts, karājas virs pavarda. Sīpoli un mazliet speķa ir mūsu gaļas aizvietotājs.

Visvairāk pūļu sagādā daudzie augļi dārzā. Dienu no dienas Herta, Hildī un Heincs, un es vācam slapjajā zālē zem kokiem lielos kartupeļu grozus pilnus ar kritušajiem augļiem un stiepjām augšā kalnā, baltajā verandā. Stundām ilgi mēs mizojām un griežām ābolus un bumbierus žāvēšanai. Darbs ir knapi pieveicams, bet es dārzu neiznomāju, kaut gan man atkal un atkal tiek izteikti piedāvājumi. Augļi ir mana bagātība un mans maiņas objekts. Par naudu neviens vairs neko negrib zināt. “Šodien nauda – rīt tikai papīrs,” saka ļaudis. Kādu dienu es revidēju graudu krājumus klētī. Sev par lielām šausmām es redzu, ka rudzu miltu krājums drīz būs beidzies. Ko darīt? Mēs “pastiepjām” skaistos rudzu miltus jau ilgi ar zaļu rīvētu kartupeļu vai miežu miltu pievienošanu, bet, neskatoties uz to, ilgi vairs nepietiks. Irbin’ un Emīlija – abas apgalvo, ka nav iespējams dot prom rudzu miltus, viņām knapi pietiekot pašām. Smagu sirdi es nolemju doties lūgšanas gājienā pie mūsu latviešu kaimiņa Jēces. Pa ceļam es vairākkārt gribu

griezties atpakaļ – tad es tomēr sakopāju visu enerģiju vienkop. Būtu man vismaz kāds maiņas objekts vai ļoti daudz naudas, bet es nāku ar tukšām rokām. Pēc mana lūguma par miltiem seko nogaidošs klusums. Tad tomēr milzīgais saimnieks – Jēces Fricis – uzsit ar kulaku uz galda. “Lai iet!” viņš sauc. “Mēs rīt jums atnesīsim miltus.” Tas bija labs darbs. Rūdi viņam vēlāk pateicās un piedāvāja daudz naudas, bet viņš paņēma tikai pieticīgo, uz laukiem parasto cenu.

Saimnieks Jēce vienkārši vēl ir īsts “pelēkais barons”. Tā Kurzemē tika saukti bagātie latviešu zemes saimnieki sava pelēkā, pašauktā apģērba un konservatīvās izturēšanās dēļ. [...] Mājās, kad es eju pāri malkas laukumam, mani aptur Irbin’: “Jaunā cienītā kundze, malkas vairs ilgi nepietiks. Vai jums jau ir ziemas krājumi?” – “Nē”, es saku bezrūpīgi, “kad mana malka būs beigusies, es palūgšu Maris vīru, lai nogāž mūsu mežā dažus kokus.”

“Slapja malka nedeg.”

“Nav jau taisni lietus dienā jāgāž.”

Satriekta par manu lielo neziņu, Irbin’ sasiņ rokās. “Mitrums taču ir kokā iekšā. Tā ir sula stumbrā un zaros. Paiet mēneši, kamēr koksne ir tik sausa, ka ar to var kurināt.” Irbēm ir milzīgi malkas krāvumi, bet no tiem kaut ko dot prom – tas ir par daudz prasīts – katrs pats sev ir tuvākais!

Atkal viens gājienis ar lūgumu, šoreiz pie spāreniešu mežsarga (meža uzrauga) Martnieka. No sākuma viņš apjucis purina galvu, bet es neatlaižos vaļīgāk, es nezinu citas izejas. Tad viņš man palīdz tikt ārā no ķezas. “Samaksāsi, kad barons atkal būs šeit. Tā taču nav mana malka.”

Jā, tagad rudenī ir daudz citādāk nekā idilliskajās vasaras dienās, arī ar mūsu vieglo apģērbu vairs nepietiek. Manai četrgalvīgajai ģimenei steidzīgi vajadzīgas siltas lietas. “Vecais kļūš jauns” – tāda tagad ir mana devīze. [...] No biežajām, platstripotajām vilnas segām rodas gara jaka Hertai un mēteļi abiem bērniem. Hildī un Heincs izskatās kā zebas. Visi smejas, bet bērniem ir silti. Vai kāds pilsētnieks nojauš, kam visam ir jānotiek ar aitas vilnu, lai no tās rastos zeķes un cimdi? Cik daudzi gājieni, cik daudz pierunāšanas mākslas, cik daudz gaidīšanas, cik daudzus augļu grozus tas

maksā, līdz katram bērnam ir divi pāri garu, biezu, brūnu zeķu un divi pāri cimdu! Viena garnitūra vienmēr karājas izžāvēšanai pie krāsns, otra ir lietošanā. Un tad apavi! Tās gandrīz ir vislielākās rūpes. Ar plānajām vasaras kurpēm un zābaciņiem bērni nevar brist pa dziļo sniegu. Arī Hertai ir tikai plānas kurpes. Atkal daudzi pazemojumi, lūgšanās, pierunāšanas. Bet beidzot kādu dienu virtuvē stāv četri pāri baltu koka tupeļu no liepas koka, no augšas apsistas ar biezu, zaļu audumu, ko es esmu nogriezusi no manas mammas dīvāna segas. Maris vīrs ir mākslinieks, visa apkārtnē pie viņa pasūta koka kurpes. Jā, viņiem ir viegli, viņi var maksāt natūrā, ko es pasūtu, tas tiek ierakstīts garajā parādu sarakstā, kas man jau ir pie viņa... [..] Viss mans ziemas aprīkojums atrodas mana tēva istabā: vieglas un siltas zaļās rupjvilnas vīriešu virsjakas, vilnas zeķes, zābaki ar gumijām abās pusēs, tā sauktie “stulpiņi” no mīkstas ševroleta ādas. Kā raizējās mans tēvs, kad viņam tie izrādījās par maziem, man tie derēja kā uzlieti. Mans pūrs ir pilnīgs. Baltās blūzes un zilie svārki man nepietrūkst.

MĀCĪBAS

Daudzajās lietus dienās bērni vairs nevar visu dienu spēlēties laukā, tas ir īstais laiks sākt mācības. Ja arī es nevaru adīt zeķes, tad mācīt es varu. Kopā mācīties – tas mums visiem trijiem sagādā prieku. Hildī sākās trešais skolas gads, Heincam pirmais. Grāmatu mums nav, bet var arī tā. Viegli, kā spēlējoties, mans mazais Heincs iemācās rēķināt. Jā, drīz viņš jau sauc Hildī priekšā iznākumus rēķināšanai galvā, vēl ilgi pirms viņa ir pārkodusi cieto riekstu. “Null, null, tu esi krikسادull!” viņš murmina pie sevis rakstīdams. Rodas daudzi krikسادulli, līdz skaitļi un burti kļūst atpazīstami.

Līdz rēķināšanai Hildī mācās visu viegli un pilna intereses, bet, tiklīdz spīd saule, neuzmanīgi kļūst abi bērni. “Burtnīcas ciet, skrieniet ārā spēlēties!” Mēs taču esam paši sev kungi, pār mums nav nekādu stingru uzraugu. Kad bērni pēc Ziemassvētkiem nonāk skolā, abi savās klasēs ir priekšgalā.

DZĪVE UN PIEREDZE

Ziemā ap pulksten sešiem Herta iet virtuvē, lai sagatavotu vakariņas. “Herta, taisi ātri, tad man nevajadzēs tik ilgi mācīties dzejoļus,” Heincs sauc viņai nopakaļ. Istabā jau patiesi ir tumšs, kaut kā man ir bērni jānodarbina, pirms Herta nāk ar ceptiem kartupeļiem un lampu. Es ar viņiem mācos no galvas balādes, ko mēs tik jautri uzvedām vasarā. Beidzot nāk ilgotā lampa. Tā ir ar petroleju piepildīta marmelādes burka, augšā cieši noslēgta ar biezu korķi. Caur korķi ir izurbts caurums, kurā ir iebāzta šaura stikla caurulīte ar dakti. Liesma ir tik liela kā svecei. [...] Korķus un caurulītes, ja laimējas, dabū aptiekā. Tā izlieto ļoti maz petrolejas un izplata dzeltenīgu, mājīgu gaisu. Priekšā lasīšanai mēs izmantojam lampiņu ar divām caurulītēm. Visi priecājas par vakariem. Katram ir sava iemīļotā vieta. Es ielienu gultā. Hildī un Heincs ieritinās pa kreisi un pa labi no manis. Herta sēž, ietinusies siltā lakatā, otrpus naktsгалdiņam mīkstā sofas stūrī. Īstenība nogrimst, uzplaukst pasaku valstība. [...] Kad bērniem acis krīt ciet, es vēl ilgi lasu Hertai priekšā, līdz arī mēs aizslīdam sapņu valstībā.

Ģimene atgriežas ar kamanām no iepirkšanās Spārē. Ziemas vētra gaudo un dzen sev pa priekšu sniega mākoņus. Spāres alejā mēs zināmā mērā vēl atrodamies pasargāti no vēja, bet kā mums klāsies brīvā laukā? Vēl mūsu ragavas viegli slīd pa cieto un spožo iebraukto ceļu. Hildī un es esam silti ietinusās, aukstums netiek mums klāt. Mana blondinīte ir vislabākais biedrs visos pasākumos. Pie mūsu kājām, labi iepakota, stāv kanna ar tik vērtīgo petroleju. Mēs braucam no veikala pie stacijas. Tas ir moderno, lielo iepirkšanās veikalu miniaturizdevums. Piecu kvadrātmetru laukumā var dabūt visu, ko lauku iedzīvotāja sirds kāro, sākot ar ratu smēri un petroleju un beidzot ar krāsaini musturotu “katūnu” priekšautiem un blūzēm. Citām lietām – bez cukura, sāls, petrolejas, zīmuļiem un burtnīcām – mūsu mantas jau sen vairs nepietiek. Bet šodien mēs esam izšķērdētājas – mēs esam atļāvušās sev baranku virteni – mazus, apaļus riņķus, kas uzvērti uz lūku šņores. Tās garšo pēc miltiem un lūkiem, tas ir pietiekami,

4. att. Luīze un Rūdolfs Meijeri ar mazbērniem – meitas Benitas Torvartas bērniem ap 1953. gadu. No kreisās: Gesīne, Elke, Luīze, Rūdolfs, priekšā mazdēls Jirgens. No Vehteršteinu ģimenes arhīva

lai aplaimotu mūsu sirdis. Nu mēs dabūjam trūkties! Sniegputenis ir piepūtis dziļos grāvjus abpus ceļam tik pilnus ar sniegu, ka vairs nav iespējams atpazīt, kur beidzas ceļš un sākas grāvis. Es turu grožus vaļīgi rokās un pilnīgi paļaujos uz Juko instinktu. Arī viņam šī situācija ir nepierasta, un viņš apstājas te un tur, neapmierināts dusmīgi pieglauž ausis atpakaļ, it kā gribētu sacīt: “Es neko neredzu, kāpēc man vienam jānes visa atbildība!” Tad tas notiek. Arī Juko instinkta vairs nepietiek. Kamanas iegāžas grāvī. Hildī izripo pirmā, atrauj kamanu segu, viņas māte rāpo caur sniegu. Man sāp plecs. Ar mokām kamanas tiek atkal uzdabūtas uz ceļa. Bez tālākiem starpgadījumiem nonākam mājās. Bet plecs sāp. Mari, latviešu palīdzē, aizved Gesīnes vecmāmiņu pie “vecās

Līzes”: meža malā ir maza, pelēka māja zem baltiem bērziem. Mēs ieejam iekšā. Vecā Līze rīkojas pustumšajā virtuvē, izspūruši, nekārtīgi sirmi mati apņem tās galvu, rokas, kas tur mazu vārāmo katliņu, ir sarkani apgaismotas ar pavarda uguni. Viņa vispār nepiegrīž mums nekādu vērību, ir acīmredzot pieradusi pie šādiem apmeklējumiem. Mari man dod mājienu apsēsties istabā uz sola pie krāsns – viņa pati dodas virtuvē. Pārrunas velkas ilgi, es kļūstu nepacietīga. Te Mari parādās starodama: “Cienītā kundzīte, viņa jūs dziedinās. Viņa ir manteļskurstenī un lūdza pār ūdens pudeli.”

“Vai viņa neapskatīs manu roku?” es vīlusies čukstu. – “Tas viņai nav vajadzīgs,” drošina Mari, “viņa visu zina pati no sevis. Viņa ir nometusies ceļos uz zemes blakus mazajai atklātajai ugunij un lūdz par jums. Pelēkie dūmi caur skursteni (garām speķim un desām) paceļas debesīs. Tā arī Līzes lūgšanas paceļas pie Dieva.” Pēc laba brīža parādās vecā Līze, viņa ir pieglaudusi savus matus, apsējusi tīru, zilu priekšautu un nomazgājusi savas rokas. Draudzīgi viņa ieskatās man acīs un iespiež man rokās lielu pudeli: “Ar šo ūdeni lieciet visu vakaru un visu nakti aukstas kompreses – no rīta jūs būsit vesela.” Es pateicos un prasu, cik es esmu parādā. Te viņa saīgusi pakrata galvu un pazūd virtuves tumsā. Mari velk mani uz durvīm: “Vai, lielmātiņ, ko jūs izdarījāt? Tiklīdz jūs dodat naudu, lūgšana zaudē spēku. Bet Līze to nepaņēma, jūs redzēsiet, rīt jūs būsit vesela.”

Protams, roka nākamajā rītā ir izārstēta, sāpes ir prom. Kas mani izdziedināja? Garais ceļš ziemas aukstumā? Kompreses? Vecās sieviņas lūgšana tumšajā, šaurajā skurstenī? Lai kas tas arī nebūtu, pateicības pilna es dodos pie saviem dienas darbiem.

Varētu būt tik skaisti, ja nebūtu kara... Mums ir visjaukākais ziemas laiks. Gaiss ir mierīgs, sniegs dzirkstī saules staros. Tūlīt pēc pusdienām Hildī un Heincs uzvelk garās, biežās, no Ezermuižas vilnas adītās zeķes un savas mazās koka tupeles un slidinās pa Annas taku lejup uz ezeru. Cik priecīgi mirdz viņu sarkanās jaciņas! Es aprūpēju Benithenu un omulīgi ieritinos ar grāmatu manas mātes gultā. Kad es pieceļos, pār dārzu jau sapņo zilganā ziemas dienas nokrēsla [..]. Bērnu balsis skan man pretī

no mežmalas. Viņi spēlējas pie aizsalušā alkšņu strautiņa. Hildī traucas ar kvēlojošiem vaidziņiem man pretī: “Mammī, mammī, mēs atradām dārgumus, skaties, skaties, brīnišķi mirdzošas kristāla vāzes, trauki un lodes. Heincī un es tās nositām nost no sarkandzeltenajiem vītolu zariem.” Patiešām, tie ir mākslas darbi, ko uzbūrusi ziema [...]. Sāk snigt, sākumā tās ir atsevišķas, lielas, baltas pārslas. Tās svētsvinīgi lidinās lejup, vairāk, arvien vairāk. No šūpošanās rodas deļa. Tā ir kā melodija ap mani, melodija, kas gūst iedvesmu no manas dvēseles. Gandrīz neapzinoties, ko es daru, es iekrītu valša solī, griežos, pagriežos – deju, deju, ietinusies baltajā, plīvojošajā plīvirā, ligojošas, šūpojošas laimes sajūtas nesta, laiku un telpu aizmirstot, uz tālāk spoguļojošo sudrabaino laukumu. Suņu rejas krasta mežā. Brīnums ir saplēsts. [...] Īstenība ir atkal te: karš, vientulība, atbildība. Izbailes piepilda manu sirdi. Atkal suņu rejas, sirdīga, saniknota riešana. Vai mežā ir sveši zaldāti un tie ir redzējuši mani dejojām? Varbūt tie pat ir marodieri, kam tiesības uz katru laupījumu? [...] Joprojām ļaudis atkal dzird runas par Sarkanās armijas dezertieriem, kas tagad, aukstuma un izsalkuma vajāti, vakaros kļīst māju tuvumā, uzbrūk cilvēkiem un pavardiem un aplaupa [...]. Bet bērni ir mājās un stāsta par saviem piedzīvojumiem. Ledains vējš slauka gar lielā lopu staļļa stūri un ķeras pie salmu klēpjiem, kurus Ernests pieved ar kādu ķerru. Tieši pie aizslēgtās cūku kūts viņš izkrauj salmus. Tiklīdz ķerra ir tukša, tūlīt Heincs un Kārlītis rāpjas iekšā un ļauj Ernestam braukt. Tā tas turpinās kādu stundu vai ilgāk. Ernests brauc piesardzīgi – vienreiz ar salmu klēpjiem, vienreiz ar mazajiem puikām. Salmu kaudze pie cūku staļļa aug un aug, drīz jau tā sniedzas līdz staļļa jumtam. No durvīm vairs nekas nav redzams. Pie pusdienu galda mēs ar Hertu runājam, ka Ernests ir izvēlējis nepiemērotu vietu salmu kaudzei. “Nepavisam nē,” pēkšņi Heincs paziņo, “Ernests, protams, ar nodomu tur ir uzcēlis salmu kaudzi. Kārlītis saka, drīz nāksot atkal sveši zaldāti, tie zog vistas, aitas un cūkas. Tagad viņi nevarēs atrast staļļa durvis.” – “Bet kā tad cūkas dabūs savu barību?” – “To man arī Kārlītis parādīja. Pavisam aizmugurē zirgu stallim ir divi dēļi vaļā, tos pabīda uz sāniem. Mēs abi līdām pa caurumu, tas labi izdodas.”

Herta skatās uz mani pavisam izbiedēti. Arī man kļūst neomulīgi [..]. Es iegalvoju Hildī un Heincī nevienam nestāstīt par slepenajām durvīm. “Spēlējieties labāk dārzā un netālu no mājas.” Pēcpusdienā atnāk Irbin’, viņa izskatās bāla un vienmēr atkal slauka ar vienu lakatiņa stūri pār acīm. “Jaunā cienītā kundze, sirds sāp.” Ja latvietim ir kādas raizes, viņš vienmēr saka: “Sirds sāp.”

“Jā, mums ir lielas rūpes par mūsu nobaroto cūku. Tā taču ir mūsu gaļa un speķis priekš visas ziemas. Kā vīrieši varēs strādāt bez speķa un gaļas?” – “Vai baroklis⁵⁹ ir slims?” – Irbin’ pakrata galvu: “Nē, bet kur mēs to varētu paslēpt?” Čukstus tonī viņa stāsta, ka Ernests vakar stacijā dzirdējis, ka viena naidīga armija tuvojoties. Tie varētu būt krievi, vācieši, poļi un čigāni, un tie laupot un postot, kur vien atnākot. Stacijas priekšnieks sacījis, ka viņi gribot maršēt uz Pēterburgu un patriekt sarkanos, un savu ģenerāli Bermontu iecelt par Krievijas ķeizaru. Taču man šīs baumas liekas piedzīvojumu stāsti, bet Irbin’ neļaujas sevi nomierināt un enerģiski mēģina nodrošināt sava pašas mērķa sasniegšanu: “Neņemiet ļaunā, jaunā cienītā kundze, bet es domāju, vai es nevarētu cūku noslēpt peldmājā jūsu dārzā. Tur neviens nemeklēs cūku.” Nu viņa smejas atkal viltīgi un pārliecināti. Mūsu gaiši zaļi krāsotā peldmāja “Heilbronna”⁶⁰ stāv pie egļu dzīvžoga pie viena no dārza sānceļiem. [...] Ko teiks mans tēvs, kad es viņa iemīļoto “Heilbronnu” degradēšu par cūku kūti? Bet, kad es Irbin’ seju atkal lasu rūpes un bailes, es ātri un sirsnīgi saku – jā, nemaz ne-nojaušot, ka es ar šo “jā” pasargāju daudz ko vairāk nekā tikai barokļa dzīvību. Vakara tumsā resnais, milzīgi lielais dzīvnieks gar mūsu virtuves durvīm tiek dzīts uz “Heilbronnu”. Tas ir tik smags, ka tikai lēnām un ar pūlēm spēj paiet. Rukšķēdams tas ievācas savā jaunajā mājvietā un tūlīt noguļas mikstajos salmos. Alid’ pakasa aiz auss, Irbin’ to apsedz. Durvis tiek aizslēgtas. Dārgums ir noglabāts.

ZALDĀTI. OFICIERI

Viss paliek mierīgi, baroklis rezidē “Heilbronnā”. Neviens no mums nedomā par satraucošajām baumām. Tā kā petrolejas knapi pietiek vēl vienam vakaram un kamanu ceļš ir labs, es no-

lemju ātri aizbraukt līdz stacijas veikalam, lai izdarītu iepirkumus. Spāres alejā pēkšņi man priekšā iznirst divi jauni oficieri vācu uniformās uz labi koptiem, brīnišķīgiem, zeltītiem zirgiem. Priecīgs izbīlis! Vācieši! Vai vācu karaspēks atkal ir Kurzemē⁶¹? Oficieri jau sveicina ar mīļu cieņu. “Vai jūs, lūdzu, nevarētu pateikt, kur atrodas Spāres muiža?” Es norādu uz veco lielo, drukno māju, kas starp kokiem pavid pretī. [..] “Vai īpašnieki ir mājās?”

“Nē, viņi ir aizceļojuši.” – “Slikti,” iesaucas gaiši blondais oficiers, “lai kur mēs nonākam, nekur nav muižu kungi mājās. Bet jūs varbūt zināt, vai Spārē ir daudz vietas, mums ir jāapmetas.” – “Te jūs esat īstajā vietā, jūs atradīsiet daudzas viesu gultas.” Es pievelku grožus. Juko sāk rikšot. Oficieri jāp kreisi un pa labi no manām kamanām. “Kā goda sardze,” es domāju, tas man dara lielu prieku.

“Visām vācu daļām taču jau pirms vairākiem mēnešiem vajadzēja pamest Kurzemi, kā tas nāk, ka pēkšņi esat šeit, vai notikumu gaitā mainījusies situācija?” Oficieri smejas. “Mēs tagad piederam pie ģenerāļa Bermonta armijas; viņš nedara to, ko vajag, bet gan to, ko viņš grib. [..] Vai atļaujat, ka mēs nākošajās dienās jūs apmeklētu?”

Es priecīgi viņiem pamāju. “Labprāt. Jums tad vajadzēs mums izstāstīt, kas notiek pasaulē. Mēs šeit dzīvojam bez laikrakstiem un vēstulēm, tikai no baumām.” – “Ko tad stāsta baumas?” – “Piemēram, ka ģenerālis Bermonts vēlas kļūt par Krievijas ķeizaru.”

Skanīgi smiekli. “Baumās ir patiesības graudiņš. Balto krievu armijas daļu ģenerālis Bermonts grib nogāzt boļševistisko valdību. Viņam ir palaimējies savākt ap sevi karaspēku, arī vācu formācijas ir viņam pievienojušās, un daudzi jūsu Dzimtenes biedri sveic viņu Jelgavā un tic, tāpat kā mēs, viņa uzvarai.” Es pārlietu, vai es drīkstu Irbēm stāstīt par šo satikšanos. [..] Mani pēc tam kaitina, cik nicīgi Irbin’ runāja par Bermonta armiju. Kad tur klāt ir tādi vācu oficieri, tad taču nevar būt kaudze laupītāju un zagļu. Es nolemju klusēt un nevienam nestāstīt par to.

ZALDĀTI: PAGRIMUŠI

Nākamajā priekšpusdienā gaitenī dimd asi soļi. Klauvē. Nesa-gaidot “ieکشā”, durvis tiek atrautas. Trīs zaldāti apskretušās vācu uniformās, rokās ieroči šaušanas gatavībā, stāv mums priekšā. Ar mežonīgiem, taču biedējošiem skatiem viņi spiego uz visām pusēm, it kā katrā likumā būtu paslēpies ienaidnieks. Viņi ierauga mani, es eju tiem tuvāk. “Es priecājos pie sevis redzēt vācu zaldātus. Šeit jūs esat pie vāciešiem, nāciet ieکشā un sasildieties. Vai es drikstu jums piedāvāt tasi karstas rudzu kafijas?” Divi zaldāti īgni gaida kafiju, trešais garais, blondais ir dziļi noliecies pār Beniternas baltajiem bērnu ratiņiem. Viņš saka lēni un redzami aizgrābts: “Mazs bērns un uzsmaida man.” – “Jums pašam mājās varbūt ir mazs bērns?” Viņš dusmīgi smejas. “Man mazs bērns? Ko jūs domājat? No skolas uz karu, bez sievas, bez bērna, bez tēva un mātes, ne mājas, ne dzimtenes, tikai mans ierocis.” Zaldāti apklausiņa par apstākļiem. Kur ir īpašnieks? Vai ir vīrieši? Zaldāti iet prom. Herta pavada tos laukā. Hildī un Heincī skrien tiem nopakaļ. Bet bērni jau nāk atpakaļ. “Mammī, iedomājies, mazais, tumšais zaldāts gribēja dabūt mūsu sviestu un medu. [...] Bet lielais saķēra viņu aiz rokas: “Neko jūs neņemsiet, viss priekš mazā bērna – tas man uzsmaidīja.” Mammī,” saka mans blondinītis, “man šie zaldāti nemaz nepatika. Kad tu biji virtuvē, viens rāva vecmamma kumodes aizslēgtās atvilktnes, un tumšais lēca kā kaķis pie vecpapa rakstāmgalda un krāmējās atvilktnē.” Es trīsreiz apgriežu gaitenā durvju atslēgu: “Nāc, mēs gribējam mācīties.” Tikko mēs esam apsēdušies, no nomnieku mājas šurp pāri pie mums atskan skaļš tracis. Es steidzos ārā. Kliezot skriešus nāk Herta. “Viņš nošaus mani, viņš nošaus mani!” [...] Kas ir noticis? Marodieri pieprasījuši no Irbin’ cūku. Kad viņa atteikusies vienu dot, viņi atrāvuši kambarī skapi, nolaupījuši visu naudu, trīs kabatas pulksteņus un meiteņu gredzenus. Herta mēģinājusi lūgt par gredzeniem. “Turi žaunas, vai es tevi nošaušu,” norūcis melnais [...] Es acumirkli aizklāju seju ar abām rokām. Es kaunos, es kaunos tik ļoti bērnu un latviešu priekšā. Marodieri taču nēsā vācu uniformas, viņi ir vācieši kā mēs.

ZALDĀTI: AKURĀTI

[..] Pēcpusdienā es ar Hertu virtuvē cepu viena veida sausmaizītes – kraukšķmaizītes – apaļus kraukšķus no rudzu miltiem, ūdens, sāls un ķimenēm. Te klauvē pie loga. [..]

Divi jauni vīrieši nevainojamās vācu uniformās man uzsmaida un rāda uz slidām, ko tie nes rokās. “Frics Erle, feldfēbelis⁶², Hanss Šmidts, feldfēbelis [..] mēs nākam no Spāres. Ezers bija tik valdzinoši zils, ka mēs no diviem zēniem, kas tur riņķī slidinājās, aizņēmāmies viņu slidas. Viņi ļoti raudāja. Mēs teicām, ka mēs slidas atstāsim augšā pirmajā mājā [..]. Vai jūs nebūtu tik laipni, zēniem tik ātri, cik iespējams, viņu slidas atkal atdot, lai viņi vairāk par to neskumst un par mums slikti nedomā?”

Zaldāti tiek lūgti iekšā. Viņi tūlīt ir labos draugos ar bērniem, smejas un jokojas. Pavisam negaidīti Heincs pārdomājot spriež: “Jūs esat pavisam citādi nekā citi zaldāti, kas te bija vakar.” Tiek pastāstīts par vakardienu. Frics Erle ir kļuvis nopietns. “Lūdzu, vai jūs negribētu mums izstāstīt visu. Tā tas tālāk neiet. Oficieri enerģiski iesaistīsies. Vai jūs atpazītu marodierus?” – “Es domāju gan.” – “Tad man jūs jālūdz braukt uz Lodes ezeru, uz lielo pulcēšanās nometni. Kad jūs mums marodierus uzrādīsiet, tie tūlīt tiks nošauti.” Es izbīstos. Ak, karš, karš, ko tu izdari ar cilvēkiem?

Tikko te jokojās divi jautri, lieli jaunieši un jau atkal ir cieti vīrieši. [..] Es esmu ļoti nospiesta un nelaimīga. Cik viegli es varētu kļūdīties – nometnē droši vien ir simtiem zaldātu vienādās uniformās. Pēkšņi man ir tā, it kā es dzirdētu garā, blondā vīrieša, kas noliecās pār Benitas ratiņiem, vārdus: “Mazs bērns un man uzsmaida!”

“Nē, es to nespēju, lūdzu, neuzkraujiet man vēl šo atbildību!”

Tad uznirst kāda cita doma. Priekš zaldātiem taču ir lauku pasts. Vai ar viņiem es nevarētu aizsniegt vecākus Vācijā? Varētu. Zaldāti vakarā atnāks atkal, lai paņemtu vēstuli. Tiks sagatavotas vakariņas. Ātri es pārrunāju ar Hertu ēdienkarti: daļa šķiņķa speķa, daļa sīpolu, smalki sakapāta un pannā apcepta. Daļa melnās rudzu maizes, sagriezta kubiciņos un īsi pirms pasniegšanas piemaisīta šķiņķa speķim. Bagātīgi klāt kartupeļi un brūkleņu ievārijums. Vēlāk ābolu tēja un kraukšķmaizītes. Viņi atnāk vēlu,

bet tomēr atnāk. Visi izbauda ēdienu un apciemojumu. Noskaņojums aug un aug. Mēs spēlējam: “Visi, kam spalvas, lido augsti!” [..] Mēs saskandinām ar ābolu tēju uz priecīgu atkalredzēšanos. “Jā, ja karš tiks pabeigts ar uzvaru, visi Kurzemes cīnītāji saņems šeit zemi, lai apmestos. To ģenerālis Bermonts ir apsolījis. Varbūt mēs kļūsim par kaimiņiem. Hildī un Heinc, nāksiet tad ciemos pie mums?” Līdz tam nenonāca. Tikai daudz vēlāk es uzzināju par kauna pilno galu. Bermonta pasākums bija nožēlojami neizdevies.⁶³

ZALDĀTI: LATVIEŠI

Pēc Bermonta armijas daļu aiziešanas Kurzemē aizveļas satraukuma vilnis. Tā kā man ir darīšanas Mazspārē, kādā pēcpusdienā es dodos ceļā [..]. Apbrīnojams miers guļ pār kluso, mierpilno ziemas ainavu. Tāla riteņu ripošana – es izbīstos: aulekšojošu zirgu pakavu klaboņa, plinšu šāvieni! Jau es redzu tālumā uz lauku ceļa ražas vedamos ratus, pielādētus pilnus ar aurojošiem vīriešiem. Tie tuvojas straujā braucienā. [..] Nu tie pazuduši ceļa likumā. Ko darīt? [..] Paslēpties? Bet kur? Es paeju sāņus un rāpjos uz ceļa nogāzes [..] “Dievs Kungs, palīdzi man, viņi ir te!” Momentā, kad rati man aiztraucas garām, pēkšņi viens zaldāts norauj cepuri no galvas un noliecas tik dziļi, ka gandrīz izkrīt no ratiem. “Fric!” es atvieglota iekliedzos. Tas ir Irbes Fricis, vecākais nomnieka dēls, mans valša deļotājs atvadu ballē rudenī.

Garām. Vēl es stāvu kā pārakmeņojusies. Rati drebinoties un ar šāvieni sprakšķiem pazūd aiz pirmajiem meža kokiem. Nu, man rādās, viss skaidrs. Tie bija jaunnodibinātās Latvijas valsts zaldāti, kuriem tagad pieder mūsu Dzimtene. Pēc Bermonta daļu aiziešanas viņi ieņēma Kurzemi. Trakais brauciens bija viņu triumfa gājiens. Šāvieni nozīmēja: uzvara, brīvība, uzvara! Latvieši nu ir varas turētāji zemē, mēs, vācieši, beztiesisks mazākums. Kāda būs jaunā valdība, kā zaldāti un tauta izturēsies pret mums? Es tikpat kā neko nezinu par pasaules gaitu, kā es varu pieņemt slēdzienus, kā pasargāt savu bērnu dzīvi? Ko darīt? Varbūt tik ātri, cik vien iespējams, slepeni bēgt uz kādu noslēptu

siena šķūnīti mežā. Benithena, dažas segas, maize, sērkociņi, vārāmais katls, ūdens, tēja – iepakot bērnu ratos un ar bērniem un Hertu tik ātri, cik iespējams, pazust uz dažām dienām. Bet tādā aukstumā! Pa šauro kājnieku taku mežmalā, paslēpta no zaldātu skatieniem, es steidzos uz mājām.

Hildī traucas man pretī, iemetas manās rokās: “Beidzot tu nāc! Daudzi piedzērušies latviešu zaldāti ir nomnieku mājā, Fricis arī. Mēs bijām tieši pie Irbēm virtuvē, kad rati klāt piebrauca. Bija lieli prieka kliegzieni. Pēkšņi viens zaldāts rūca: “Mēs uz ceļā satikām vienu cienīgo – tūlīt nošaut.” Irbin’ tūlīt piegāja viņam klāt un čukstēja: “Ko, mūsu jauno cienīgo kundzi, kas manu lielo no-baroto cūku no Bermonta paslēpa savā pašas peldmājā? Nē!” – “Ak tā,” sacīja zaldāts. Te tieši nāca nomnieks ar alus pilnu spaini. Visi metās ap viņu, dzēra un kliezda. Heincī un es ātri skrējām uz mājām, bet tevis te nebija.” [...] Te klusu klauvē pie mana tēva loga [...] Tur nokrēslas gaismā stāv mazs stāvs, pavisam ietinies lielā villainē – mana Mari! Viņa čukstoši murmina: “Jūs nebaidieties! Neviens jums neko nedarīs. Zaldāti gribēja jūs pavisam nošaut, bet Irbin’ to neatļauj. Rīt viņi brauc prom. Es eju, neviens nedrīkst zināt, ka es šeit biju.” Es aizveru logu. Mani zobi sitas cits pret citu kā drudzī. Man trīc viss ķermenis. Dīvaini, tagad es baidos.

ZALDĀTI. POLICISTI

Pēdējās nāves bailes atnes divi dīvaini uniformās tērpti vīrieši ar ieročiem, tie nestādās priekšā, bet gan pieprasot paziņo nepielūdzamā tonī: “Vai jūs esat cienīgā? Nāciet šurp lejā!” Mari paslēpjas bēniņaugšā. Luīze Meijere iet lejup un domā: nu viņa tiks nošauta. Bet pēc tam, kad abi vīrieši ir izbaudījuši savu jauno varu un bailes, ko tie var izplatīt, viņi dodas pazīstami: “Mēs esam jaunā policija.” Viņi nomaina veco pasi pret jauno, latviešu. “Paldies Dievam!” es izsaucos un ātri piemietinu, “ka mums atkal ir policija. Tad jau drīz viss būs pilnīgā kārtībā, arī pasts un dzelzceļš.”

“Dabiski,” atbild policisti un glaimoti piesit pie krūtīm. “Mēs visu savedīsim kārtībā!”

ADVENTS

[..] Ir decembra vidus, vilcieni posmā Rīga–Ventspils atkal kursē, ne katru dienu, ne regulāri, bet sākums ir. Arī pasts strādā. Kādu dienu es turu rokā Rūdī vēstuli. Es lasu atkal un atkal [..]. Viņš vairs nav landesvērā, bet gan Rīgā un strādā Latvijas Augstskolā⁶⁴. Mēs drikstam ierasties tik ātri, cik iespējams. Bet tā taču neiet! Bērni grib Ziemassvētkus svinēt Ezermuižā. Vilcieni nav apkurināti. Kā es drikstu ar Benithenu 5–12 stundas ceļot neapkurinātā lopu vagonā, man nav arī naudas braucienam.

Astoņi tītari, ko Irbes man atkal un atkal ir piegādājuši, rudzi pie Jēces, arī garie rēķini pie Mari un viņas vīra nav apmaksāti. Nesamaksātus rēķinus es šeit nepametišu [..]. Pie nākamās pasta izdevības es atbildu šādā sajūtā. Mana vēstule noslēdzas: “Es vēlos ar godu tikt aizvesta.” Atbilde liek uz sevi mazliet gaidīt. Bet tas mani arī neuztrauc. [..]

Kādu pēcpusdienu Ernests atnes Rūdī atbildi. Mazliet vilusies tā skan, bet viņš apsola, ka 24. no rīta viņš ieradīsies Ezermuižā ar maisu, pilnu ar naudu, lai savu ģimeni atbrīvotu. Nu prieks ir liels. Desmitais un pēdējais tītars tiek pasūtīts uz pirmo svētku dienu. Bet ko es dāvināšu savam mīļajam vīram? Ak – viņš saņems trīs veselus, priecīgus bērnus, es domāju, viņš var būt apmierināts.

ATKALREDZĒŠANĀS ZIEMASSVĒTKOS

Hildī metas no dārza istabā: “Viņi nāk, viņi nāk!” Es skrienu sarkanajā verandā. Te es redzu kamanas nomnieku mājas priekšā, tagad tās ir pazudušas aiz klēts, bet drīz pēc tam viņš brauc rikšos, zvārguļiem skanot, pa plaši atvērtajiem dārza vārtiem ap zālāja apli un pietur verandas priekšā. [..] Vienā rāvienā Rūdī ir ārā no kamanām, viņa rokas apskauj mani. Kad es atkal atveru acis, es redzu, ka visas sievas un meitenes no nomnieku mājas stāv apsnigušā zālāja pretējā pusē. Visas raud. Ernests ir pa pusei aizgriezies un atkal un atkal novelk ar piedurkni pār acīm. “Pateicieties viņiem,” es pačukstu Rūdī, “viņi visi bija labi pret mums.” Roku rokā mēs ejam pāri pie ļaudīm. Rūdī katram paspiež roku, visiltāk mūsu uzticīgākajam Ekehardu Ernestam. Tikko mēs esam

iegājuši mājās un apskatījušies apkārt, te Rūdī ķircinot čukst man ausī: “Tu, viltiece, tu ļāvi man tik ilgi gaidīt, tu gribot ar godu tikt aizvesta.” Ar vienu rāvienu es atbrīvojos no viņa rokām. Lepnums uzliesmo. “Jā, to es gribēju.” Asaras man aizžņaudz balsi. Vai viņš patiesi nav mani sapratis, nav varējis sajust, cik bieži bijis smagi, vienmēr un vienmēr, atkal un atkal vajadzēt lūgt palīdzību, vienmēr atkal nevarēt samaksāt dienestnieku pakalpojumus, būt bez miltiem un malkas, ja ļaudis nebūtu vienmēr atkal palīdzējuši, ar viscietāko ticību, ka Rūdī samaksās pilnīgi visu, kad viņš atgriezīsies mājās? Rūdī labinot glāsta manu roku: “Es esmu ieradies, pavisam paklausīgi es esmu ieradies ar naudas pilnu maisu kabatā [...], lai savu ģimeni atsvabinātu.” [...] Nu ir klāt nepacietīgie bērni. Viena trūkst. Rūdī skatās uz visām pusēm apkārt. “Es domāju, mums ir trīs bērni?” Es pabīdu gaišo priekškaru uz sāniem. [...] Te sēž sniegbalts eņģelītis ar loku vainadziņu ap galviņu. [...] Rūdī sagumst, viņš bija gaidījis bērni bērnu ratiņos. [...] “Benita?” Es pamāju. Viņš jau nometas ceļos pie dīvāna. Mīlestības pilns viņš uzlūko savu meitiņu, līdz tā apmulsusi nodur galviņu. Te viņš sniedz savu lielo rādītājpirkstu sveicienam. Vienu acumirkli mūsu maziņā šaubās, tad ar abām rociņām satver pirkstu un tur to pavisam stingri. Šajā acumirkli noslēpumainā veidā sasaistās saikne, kas Benitu un viņas tēvu visas dzīves garumā saista īpaši cieši. Satumst. Bet bez Ziemassvētku dievkalpojuma nav Ziemassvētku. Mēs ejam zosu gājienā ar degošām stalla laternām līdz paviljonam. Laternu gaisma met zeltainu mirdzumu uz baltā sniega. Brīnišķīgākas par jebkuru domu, celtu no meistara rokas, pār mums velvējas tumši zilās vakara debesis. Es runāju Ziemassvētku evaņģēliju. “Un bija šajā naktī gani tajā apvidū uz lauka, kas naktī sargāja savus ganāmpulkus.” Cik pašsaprotami šie vārdi skanēja lauku apvidū. Tālumā rej suns. Otrs atbild. Atkal dziļš klusums. “Un redzi, tā Kunga eņģelis parādījās viņiem un tā Kunga gaišums mirdzēja ap viņiem un tie baidījās ļoti. Un eņģelis runāja uz viņiem: Nebīstieties. Redziet, es jums pasludinu lielu prieku, kas visām tautām taps zināms. Jo šodien jums ir dzimis Pestītājs. [...]” [...] Atpakaļ siltā mājā [...]. Rūdī ir atvedis sveces. Sveču mirdzumā staro Ziemassvētku eglīte. “O, du fröhliche, O du

selige, gnadenbringende Weinachtszeit...” (Ak tu priecīga, ak tu svētīga, Ziemassvētku dieniņa!)

BRAUCIENS MĀJUP

Otrajā Ziemassvētku dienā notiek došanās uz Rīgu. Irbin' saņem Ezermuižas atslēgas savās drošajās rokās. Ar divām kamanām brauc 5 km uz Spāri. Rūdī brauc pa priekšu, Ernests pēc tam. Tad mēs stāvam uz perona un gaidām. Vējš izpūš mūs caur un cauri. Beidzot garš vilciens! Vēl bez padoma mēs stāvam pretī vienveidīgajai sarkanu bezlogu vagonu frontei, bet palīgā jau nāk stacijas šefs. Viņš pabīda smagās bīdāmās durvis vaļā. Šeit! Siltums sitas mums pretī. Mazās dzelzs krāsniņas kvēle vagona vidū met drebošas gaismas strēles uz primitīvi sasistajiem koka soliem kravas vagonā. “Lūdzu, esiet taupīgi ar kurināšanu, vairāk malkas jūs nesaņemsiet.” Ernests sniedz iekšā mūsu daudzās lietas: lielās ābolu kastes, koferi, mugursomas. Īss, sirsniņš paldies un atvadas, tad jau pārskrien drebēšana caur garo vilcienu, riteņi ripo, mēs braucam [..]. Mēs esam vieni pustumšajā vagonā, Herta un bērni omulīgi iekārtojas pie mantām. Tiek izcelta lielā ēdienu pauna [..]. Rūdī aprūpē krāsni. Ir neizsakāmi skaisti zināt sevi atkal aprūpētu un apkalpotu. Ļoti sargājoši un maigi Rūdī tur savu meitiņu uz ceļiem. Mēs sarunājamies čukstus, mēs esam tik maz runājuši vienatnē, mums vēl ir dalāms tik daudz iekšēji un ārēji pārdzīvotā. Par notikumu gaitu plašajā pasaulē es tikpat kā neko nezinu. Nav daudz iepriecinoša ko pavēstīt. Mēs, vācbaltieši, tagad esam minoritāte jaunajā Latvijas valstī, kas lepmi paceļ savu galvu. Mums der cīnīties par mūsu tiesībām zemē un kalpot Dzimtenei, kur un kā mēs varam [..]. Tikai Tukumā soli piepildās ar svešiem cilvēkiem. [..] Tad uzreiz riteņi ripo skaļāk, vilciens lēni brauc pa garo dzelzceļa tiltu pāri Daugavai/Dūna. Rūdī atver spraugu durvīs. Pāri ziemīgajai straumei, māju jūklim un likumotajām ieliņām mūs sveicina mūsu baznīcu labi pazīstamie torņi. Vēl pilsētas skatā ir vācu pagātnes nospiedums. Vilciens pietur. Mēs esam klāt.

5. att. Laimīgā pāra – Luīzes un Rūdolfā Meijeru zelta kāzas bērnu un citu radu pulkā 1959. gadā Getingenē, Vācijā. Pirmajā rindā 4. no kreisās mazmeita Gesīne, otrajā rindā 2. no kreisās Luīzes māsa Anna fon Elca, 4. – dēls Gerds, 6. – Luīze Meijere, 7. – Rūdolfs Meijers, 9. – dēls Heincs, 10. – meita Benita, 13. – meita Hildegarde. No Vehteršteinu ģimenes arhīva

LAI SLAVĒTS DIEVS DEBESĪS

Ceļā no Ezermuižas uz Rīgu nemanāmi ir notikušas izmaiņas. Ezermuižā es biju kundze, savu vecāku pārstāve, pēdējā instance par bērnu un nomnieku lūgumiem. Rīgā Rūdī pilnībā ir mājas kungs, ģimenes galva. Viņa mīlestība un darbaprieks ir balsti, uz kuriem mūsu dzīve atkal nodrošināti atdusas. Pilsētas dzīvokļa augstās istabas pēc Ezermuižas mazajām istabām mums liekas ļoti lieliskas, bet tas ir auksts lieliskums. Centrālpakure tiek sildīta tikai dažas stundas priekšpusdienā. [...] Arī lielajā virtuvē nav silta pavarda – gāzes liesmas [...] Ēdamistabā mūs gaida mazs Ziemassvētku kociņš [...] Drebēdami no aukstuma, mēs četri sēžam ap ēdamgaldu. Mēs esam uz dzelzceļa tā pārsaluši, ka arī karstā kafija mūs nesasilda. Pricīgs noskaņojums nekādi negrib

ierasties. “Rūdī, Rūdī, Heincī, es esmu kaut ko jauku izdomājusi. Šeit aukstumā ir tik neomulīgi, vienkārši ievāksimies visi guļamistabā. Ziemassvētku kociņu mēs, dabiski, ņemsim līdz, papa to iestādīs spraugā starp mūsu lielajām gultām. Tad mēs piesardzīgi ielīdīsim zem mīkstajām, siltajām segām un papī iededzinās gaisma (svecītes) eglītē.” Bērni jau ir pielēkuši kājās: “Jā, jā!”

Rūdī apdomīgi purina galvu: “Degošas sveces gultā, un ja jūs aizķersiet un koks apgāzīsies?”

“Mēs neķerstīsimies, mēs gulēsim klusi kā peles. Lūdzu, lūdzu, papī, saki jā!” Kurš milošs tēvs te var sacīt nē! Viņš patiešām nes kociņu uz turieni un iestāda to starp mūsu gultām [..]. Drošībai Rūdī tomēr noliek pie savas gultas lielu krūzi ar ūdeni. Tad viņš aizdedzina sveces. Tās deg klusi un mierīgi. [..] Lielais gada pārdzīvojums vēl vienreiz pieskaras mūsu dvēselēm un izskan debešķīgajos slavinājuma vārdos: “Gods Dievam augstībā, miers virs zemes un cilvēkiem labs prāts!” (“*Ehre sei Got in der Höhe, Frieden auf Erden, und den Menschen ein Wohlgefallen!*”)

PIEZĪMES

- ¹ Adeline Jozefīne Luīze Meijere (*Adeline Josephine Luise Meyer*, dz. fon Elca (*von Eltz*), 23.09.1888. Rīga – 12.12.1968. Getingene, Vācija), vācbaltiete, skolotāja fon Elca privātgimnāzijā.
- ² Hugo Francs Jozefs fon Elcs (*Hugo Franz Joseph von Eltz*, 17.04.1854. Aleksejevka, Jamburgas apriņķis – 21.06.1932. Ezermuiža), Luīzes Meijeres tēvs, vācbaltietis, pedagogs. Tērbatas Universitātē studējis politekonomiju un jurispudenci. Precējies Rīgā 23.06.1881. ar vācbaltieti Annu Veru Augustīnu Sodofski (*Anna Vera Augustina Sodoffsky*, 26.06.1857. Rīga – 12.09.1944. Lodž ciems pie Poznaņas). Ģimenē 3 bērni. Vidzemes bruņniecības atbalstītās privātgimnāzijas dibinātājs un direktors (1910–1915), vācu ģimnāzijas direktors Lodzā. No 1900. gada Ezermuižas īpašnieks Kurzemē.
- ³ Rūdolfs Hanss Vilhelms Meijers (*Rudolf Hans Wilhelm Meyer*, 11.08.1880. Bolderāja pie Rīgas – 01.02.1966. Getingene, Vācija), vācbaltietis, studējis matemātiku Tērbatas Universitātē, studējis arī Berlīnes Universitātē, Varšavas Universitātē aizstāvējis maģistra grādu meteoroloģijā. Precējies Rīgā 12.10.1908. ar Luīzi fon Elcu. Ģimenē 4 bērni. Strādājis par pedagogu vairākās skolās, arī Rīgas Politehniskajā institūtā, bijis Baltijas landesvēra kareivis, docents, vēlāk profesors LU. Paralēli darbam LU strādājis arī Herdera institūtā. Pēc vācbaltiešu izceļošanas no Latvijas strādājis Poznaņas, Frankfurtes un Getingenes universitātēs.

- ⁴ Luise Meyer "Erinnerungsbilder aus unserem großen Erleben vor 40 Jahren unserer lieben Gesine gevidmet zum Tage ihrer Konfirmation dem 8 März 1959 von Großmami" (Atmiņu ainas no mūsu lielā pārdzīvojuma, veltītas mūsu mīļajai Gesīnei viņas iesvētību dienā 1959. gada 8. martā no grossmami), manuskripts, 27 lpp., Vehteršteinu ģimenes īpašums; Luise Meyer "Bilder aus unserem großen Erleben 1919 Teil II. Unserer lieben Großtochter Elke zu ihrer Konfirmation am 27 März 1960 gevidmet von ihren Großeltern" (Ainas no mūsu lielā pārdzīvojuma 1919. gadā. II daļa. Veltītas mūsu mīļajai mazmeitai Elkei viņas iesvētību dienā 1960. gada 27. martā no viņas vecvecākiem), manuskripts, 61 lpp., Vehteršteinu ģimenes īpašums.
- ⁵ Kajs Vehteršteins (*Kaj Wechterstein*, dz. 14.01.1940. Gotenhäfenē), Igaunijas vācbaltiešu pēctecis, pensionēts mācītājs, Luīzes Meijeres mazmeitas Gesīnes vīrs, atmiņu sakārtotājs.
- ⁶ Gesīne Vehteršteina (*Gesine Wechterstein*, dz. Torvarta (*Thorwart*), dz. 04.04.1943. Poznaņā), Luīzes un Rūdolfa Meijera jaunākās meitas Benitas meita, Kaja Vehteršteina dzīvesbiedre.
- ⁷ Hildegardē Anna Helēne Bosse (*Hildegard Anna Helene Bosse (Meyer)*, dz. Meijere, 29.08.1910. Rīga – 19.05.2003. Bodenfelde, Lejassaksija, Vācija), vācbaltiete, Luīzes Meijeres vecākā meita. Precējusies ar vācbaltieti Hansu Jirģenu Bossi (*Hans-Jurgen Bosse*, 04.05.1909. – 24.02.1945. *Magyarország* (kritis)).
- ⁸ Heinrihs Meijers-Elcs (*Heinrich Meyer-Eltz*, 23.09.1912. Rīga – 01.04.2006. Vedela pie Hamburgas), Luīzes Meijeres dēls.
- ⁹ 1919. gadā Latvijā sals saglabājās līdz marta beigām. Tātad šo fragmentu varētu datēt ar marta pašām beigām vai aprīļa sākumu.
- ¹⁰ Vācijas impērija (*Deutsches Kaiserreich*) tika nodibināta 1871. gada 18. janvārī, bet beidza pastāvēt 1918. gada 9. novembrī, kad pēc revolūcijas sākšanās imperators Vilhelms II atteicās no troņa un devās trimdā uz Nīderlandi.
- ¹¹ Krievijas Sarkanā armija iebruka Latvijas teritorijā 1918. gada novembra beigās. 1919. gada 3. janvārī Sarkanās armijas sastāvā esošās latviešu strēlnieku vienības ieņēma Rīgu. Līdz janvāra beigām gandrīz visu Latvijas teritoriju, izņemot Liepājas apkārtni, bija ieņēmuši boļševiku spēki. 1919. gada marta beigās pēc pretboļševistisko spēku ofensīvas fronte stabilizējās Lielupes līnijā.
- ¹² Masveida nāvessodi Rīgas cietumos sākās 1919. gada 14. martā. Pavisam līdz marta beigām nošāva gandrīz 300 cilvēkus. Sk.: Jānis Šiliņš (2013). *Padomju Latvija 1918–1919*. Rīga: Vēstures izpētes un popularizēšanas biedrība, 122. lpp.
- ¹³ Baltijas landesvērs (*Baltische Landeswehr*), 1918. gada novembrī galvenokārt no vācbaltiešiem saformēta karaspēka vienība. 1919. gada aprīlī Baltijas landesvēra sastāvā bija ap 4000 karavīru. Landesvēra operatīvā pakļautībā atradās arī 1. Latviešu atsevišķā brigāde un firsta Anatola Līvena krievu nodaļa.
- ¹⁴ Boļševiki Latvijā īstenoja radikālu, bet nesekmīgu pārtikas politiku, kuras rezultātā iedzīvotāji sāka ciest badu. 1919. gada 25. janvārī padomju vara ieviesa pārtikas monopolu, bet 15. februārī Rīgā nolēma iedzīvotājus sadalīt

trīs kategorijās efektīvākai pārtikas sadalei. Pirmajā kategorijā ietilpa padomju darbinieki, miliči, smaga fiziska darba darītāji, ārsti, ugunsdzēsēji un grūtnieces. Otrajā kategorijā iedalīja lielāko daļu strādnieku un intelīģences pārstāvjus, kuri sadarbojās ar režīmu. Trešajā kategorijā nonāca visi pārējie iedzīvotāji. Pilnvērtīgu uzturu varēja saņemt tikai pirmās kategorijas iedzīvotāji.

- ¹⁵ Lozberlapas (novec.) – lauru lapas.
- ¹⁶ Stagarus izmanto zivju eļļas iegūšanai.
- ¹⁷ Rūdi – Rūdolf Hanss Vilhelms Meijers (sk. 3. piezīmi).
- ¹⁸ 1. maijā Rīgā risinājās plašas svinības, kuru organizēšanā boļševiki bija ieguldījuši vairākus miljonus rubļu. Šajā dienā pilsētas zupas virtuvēs, kurās katru dienu ēda lielākā daļa Rīgas iedzīvotāju, izsniedza pēc īpašas svētku receptes pagatavotu zupu, kuras sastāvā bija iekļauta gaļa.
- ¹⁹ Heincs – Heinrihs Meijers-Elcs (sk. 8. piezīmi).
- ²⁰ Ķeizarmežs (*Kaiserwald*) – senais Mežaparka nosaukums.
- ²¹ Ferdinands Erdmans Štolls (*Ferdinand Erdmann Stoll*, 21.09.1874.–15.09.1966.), vācbaltietis, dzimis mācītāja ģimenē. Mikologs un ornitologs. Studējis “Linnaea” institūtā Berlīnē. Kopš 1911. gada Rīgas zooloģiskā dārza direktorijas (*Directorium*) līdzstrādnieks, tās uzdevumā apmeklējis citas dabas pētīšanas iestādes. Kihelkonnā Sāmsalā dibinājis bioloģisko izpētes staciju un putnu rezervātu Vaikas rifā. Piederējusi “Dermoplastiskā laboratorija” Rīgā, bijis Dabas muzeja Ornitoloģijas nodaļas vadītājs. No 1917. gada dabaszinātņu skolotājs Latvijā un Vācijā. Arī Vācijā pēc izceļošanas dibinājis putnu pētniecības stacijas. Apbalvots ar Atzinības krustu (*Bundesverdienstkreuz*).
- ²² Aleksandra iela – tagadējā Brīvības iela.
- ²³ Rīgā bija ieviesta komandantstunda. Lai pārvietotos tumšajās diennakts stundās pa ielām, bija nepieciešamas speciālas “nakts atļaujas”. Personas, kurām nebija attiecīgās atļaujas, apcietināja un pat varēja ieslodzīt cietumā.
- ²⁴ Herta Krēgere (*Kroeger*), iespējams, ārsta fon Hiršheidta sievas mātes radniece.
- ²⁵ Benita Torvarta (*Benita Elisabeth Thowart*, dz. Meyer, 11.04.1919. Rīga – 10.01.2014. Hamburga), vācbaltiete, Luīzes Meijeres jaunākā meita, Gesīnes Vehteršteinas (dz. Thorwart) māte.
- ²⁶ Hildleina – Hildegarde Anna Helēne Bosse (sk. 7. piezīmi).
- ²⁷ Hildī – Hildegarde Anna Helēne Bosse (sk. 7. piezīmi).
- ²⁸ Rīgas vecmamma – Rūdolf Meijera māte Elizabete Matilde Sofija Porta (*Elisabeth Mathilde Sophie Pohrt*, 26.09.1847. Rīga – 15.11.1921. Rīga).
- ²⁹ Uno – Uno Karls Ports (*Uno Karl Pohrt*, 07.11.1876.–20.03.1919.), boļševiku noslepkavots Rīgā, vācbaltietis, Rūdolf Meijera brālis.
- ³⁰ Alise – Alise Porta (*Alice Pohrt*, dz. Meyer, mirusi 05.08.1968. Firstenavā (*Fürstenuau*), Vācija), vācbaltiete, Rūdolf Meijera brāļa Uno dzīvesbiedre.
- ³¹ Luthena (*Lutthen*) – Adeline Jozefīne Luīze Meijere (sk. 1. piezīmi). Luīzes vārda mīlināmā forma vācu valodā.
- ³² Sofa – zems, plats divāns.

- ³³ Tante Klāra – Klāra Porta (*Clara Pohrt*, 24.11.1881.–?), vācbaltiete, Rūdolfa Meijera māsa, Benitas krustmāte.
- ³⁴ Dr. Aleksandrs Keilmans (*Alexander Keilmann*, 12.07.1863. Rīga – 24.12.1919. Rīga), vācbaltietis, Rīgas ārsts – ginekologs, studējis medicīnu Tērbatas Universitātē, strādājis universitātes privātklinikā, ieguvis medicīnas doktora grādu. No 1898. gada Rīgā ginekologs privātklinikā un pilsētas slimnīcā. Dibinājis un vadījis vecmāšu skolu (1902) un medmāsu biedrību (1908) Rīgā. Atbalstījis un propagandējis sociālo palīdzību dzemdībās.
- ³⁵ Leberechts Hinhens (*Leberecht Hünchen*) – vācu rakstnieka Heinriha Zeidela (*Heinrich Seidel*, 1842–1906) literārais tēls.
- ³⁶ Ernī Ports – Ernsts Eduards Ports (*Ernst Eduard Pohrt*, 12.02.1871. Nītaure – 28.11.1943. *Ostrowo/Wartheland*, Polija), vācbaltietis, Rūdolfa Meijera brālēns, mātes brāļa Johana Eduarda Porta dēls.
- ³⁷ 1919. gada 22. maija rītā pretboļševistiskie spēki (Baltijas landesvērs ar tam pakļautajām latviešu un krievu vienībām, kā arī Vācijas armijas Dzelzsdivīzija) uzsāka uzbrukuma operāciju, kuras rezultātā Rīga tika atbrīvota no boļševikiem. Rīgas lielāko daļu atbrīvoja līdz 22. maija vakaram.
- ³⁸ Domāta Trieciennodaļa, kura bija Baltijas landesvēra kaujasspējīgākā vienība. Tās komandieris Hanss fon Manteifels krita ielu cīņās Rīgā 22. maijā.
- ³⁹ Lībekas tilts bija 1917. gadā uzbūvēts koka tilts pār Daugavu Rīgā. Tas pastāvēja tikai septiņus gadus un tika nopostīts pavasara palos 1924. gadā.
- ⁴⁰ Domāta Latvijas Augstskola, kuru dibināja boļševiki un kurā studēja daļa no vācu okupācijas varas izveidotās Baltijas Tehniskās augstskolas studentiem.
- ⁴¹ Strēlnieku dārzs – tagadējais Kronvalda parks.
- ⁴² Nikolaja iela – tagadējā Valdemāra iela.
- ⁴³ Domāts Baltijas landesvēra 3. vācbaltiešu kaujas bataljons. To mēdza dēvēt arī bataljona komandiera rotmistra Boto Vendta Eilenburga (*Botho-Wendt Graf zu Eulenburg*) vārdā par Eilenburga bataljonu.
- ⁴⁴ Barons Hanss Joahims Pauls Ādolfs fon Manteifels-Cēģe (*Hans Joachim Paul Adolph Baron von Manteuffel-Szoegel*, 19.01.1894. Kapsēde – 22.05.1919. Rīga), vācbaltietis, muižnieks, studējis jurisprudenci Heidelbergā. Vācbaltiešu virsnieks, kas dienēja Vācijas impērijas armijā 1. pasaules kara laikā un Baltijas landesvērā Latvijas brīvības cīņu laikā. 1919. gada sākumā iestājās Baltijas landesvērā kā štāba virsnieks, jau 1919. gada 6. janvārī kļuva par 1. vācbaltiešu kaujas bataljona (Trieciengrupas – *Stoßtruppe*), ko veidoja 1. pasaules karā dienējušie virsnieki un instruktori, komandieri. 1919. gada 22. maijā Hanss fon Manteifels Rīgā pie Citadeles tika nāvējoši ievainots, mēģinot atbrīvot tur ieslodzītos gūstekņus. Vācbaltieši viņu uzskatīja par savu spējīgāko karavadoni. Apbedīts Landesvēra karavīru kapos II Meža kapos Rīgā.
- ⁴⁵ Baltijas landesvēra Trieciennodaļa kā pirmo 22. maija pēcpusdienā sasniedza Citadeles jeb Guberņas cietumu, kurā tika turēti politiskie ieslodzītie. Straujais uzbrukums liedza boļševikiem izrēķināties ar cietumniekiem, kuru skaits 20. maijā sasniedza 663 cilvēkus. Sk.: Jānis Šiliņš (2009). Rīgas cietumi un

- lielinieku terors, 1919. gada janvāris–maijs. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 3, 124. lpp.
- ⁴⁶ Pēc Rīgas atbrīvošanas Baltijas landesvērs uzsāka brīvprātīgo pieņemšanu. Līdz 1919. gada 7. jūnijam pieteicās 1894 brīvprātīgie, no kuriem 1194 bija derīgi dienestam. Sk.: *Baltijas Ziņas*, 11.06.1919.
- ⁴⁷ Otto Eduards Ports (*Otto Eduard Pohrt*, 26.03.1876. Ropaži – 05.02.1945. Cvikava, Vācija), vācbaltiešu mācītājs, baznīcas vēsturnieks un pedagogs. Rūdolfa Meijera brālēns. Studējis teoloģiju Tērbatas Universitātē, strādājis par mācītāju, arī cietuma mācītāju un reliģijas skolotāju, bijis profesors un dekāns Herdera institūtā, vēlāk baznīcas vēstures profesors Marburgā un Rostokā. Pēc pensionēšanās dzīvojis Pozenē/Poznaņā.
- ⁴⁸ Pauls Pretoriuss (*Paul Prätorius*), Luīzes Meijeres brālēns.
- ⁴⁹ Ezermuižas apkārtni Padomju Latvijas armija pameta 1919. gada marta otrajā pusē.
- ⁵⁰ Brīvkorpusi bija no agrākajiem Vācijas armijas karavīriem (Vācijas pavalstniekiem) saformētas brīvprātīgo vienības. Tās ietilpa gan Baltijas landesvērā, gan Dzelzsdivīzijas sastāvā. Brīvkorpusi darbojās Latvijā līdz pat 1919. gada novembrim.
- ⁵¹ Adeline Karoline Amālija Mirama (*Adeline (Adda) Karoline Amalie Miram*, dz. Buša (*Busch*), 24.07.1866. Rīga – 08./09.12.1946. Veimāra), baņķiera Emila Mirama (*Emil Miram*) atraitne, Luīzes Meijeres tante. Vācbaltiete.
- ⁵² Hertī – Herta Hiršheidta (*Hertha Frieda Ernestine von Pistohlkors*, dz. von *Hirschheydt*, 06.01.1907. Rīga – 21.03.1997. Baringshauzena, Lejassaksija, Vācija), vācbaltiete. Meijeru kaimiņi – vācbaltiešu fon Hiršheidtu ģimene: ārsts Ernsts Fridrihs fon Hiršheidts (*Ernst Friedrich von Hirschheydt*, 08.11.1858. Valga – 03.08.1919. Rīga), sieva Jūlija Marija Emilija (*Julie Marie Emilie von Hirschheydt*, dz. Krēgere (*Kröger*), 12.08.1861.–1937.). Ģimenē bija 11 bērni – *Elleonore (Elly)*, *Anna*, *Auguste*, *Renate*, *Hellmuth*, *Walter Gustav*, *Karin*, *Hermann Gustav*, *Lilly Sophie*, *Hans Gustav*, *Hertha Frieda Ernestine*.
- ⁵³ Irbin' jeb Irbene – Irbes sievas Irbenes uzvārda saīsinātā forma jeb Kurzemes tāmnieku dialekta forma.
- ⁵⁴ Literāti – vācbaltiešu izglītoto ļaužu slānis (profesori, rakstnieki, advokāti, mācītāji, ārsti un skolotāji), bieži ar aristokrātisku izcelsmi, kas strādāja augstu darbu, nepārtiekot no dzimtas īpašuma laukos.
- ⁵⁵ Karls Reinholds Kupfers (*Carl Reinhold Kupffer*; 1872. Stavčeni, Besarābija – 14.11.1935. Rīga), vācbaltiešu izcelsmes botāniķis. Tērbatas Universitātē studējis botāniku un matemātiku, Rīgas Politehniskā institūta profesors, 1922. gadā Jēnas Universitātē ieguvis filozofijas doktora grādu, Rīgas Dabaspētnieku biedrības prezidents un muzeja vadītājs, Moricsalas rezervāta dibinātājs un monogrāfijas par Moricsalas veģetāciju autors. Savas dzīves laikā savācis Baltijas floras herbāriju (vairāk nekā 50 000 vienību), tagad *Herbarium Balticum* (apmēram 30 000 herbārija lapu) glabājas Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultātē.
- ⁵⁶ Domāta Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas organizēto kaujinieku grupu un mežabrāļu kustības dalībnieku darbība 1905.–1906. gadā.

Šajā laikā gāja bojā 82 vācbaltiešu muižnieku ģimeņu locekļi un nodedzinātas 449 muižu ēkas.

- ⁵⁷ Tante Anni – Anna fon Elca (*Anna von Eltz*, 12.10.1889. Rīga – 1967., Getingene, Vācija), vācbaltiete, pedagoģe, Luīzes Meijeres māsa.
- ⁵⁸ Lokomobile – pārvietojams tvaika dzinējs, ar ko darbināja lauksaimniecības un citu nozaru mašīnas.
- ⁵⁹ Baroklis – kaušanai speciāli nobarota cūka. Iepriekš tekstā par to stāstīts, cik tas resns un milzīgs.
- ⁶⁰ Heilbronna ir grezna Luīzes Meijeres tēva vasaras lapene, uzcelta kūrorta paviljonu stilā.
- ⁶¹ Atbilstoši 1919. gada 3. jūlijā noslēgtajam Strazdumuižas pamieram Vācijas armijas vienībām bija jāatstāj Latvijas teritorija. Tomēr tās nepakļāvās pamiera noteikumiem un augusta beigās–septembrī iestājās Pāvela Bermonta komandētajā Rietumkrievijas brīvprātīgo armijā.
- ⁶² Feldfēbelis – apakšvirsnieka jeb instruktora pakāpe Vācijas armijā.
- ⁶³ Rietumkrievijas brīvprātīgo armija 1919. gada novembrī piedzīvoja sakāvi cīņā ar Latvijas armiju un līdz mēneša beigām pameta Latvijas teritoriju.
- ⁶⁴ Latvijas Augstskola – Latvijas Universitātes nosaukums līdz 1922. gadam.